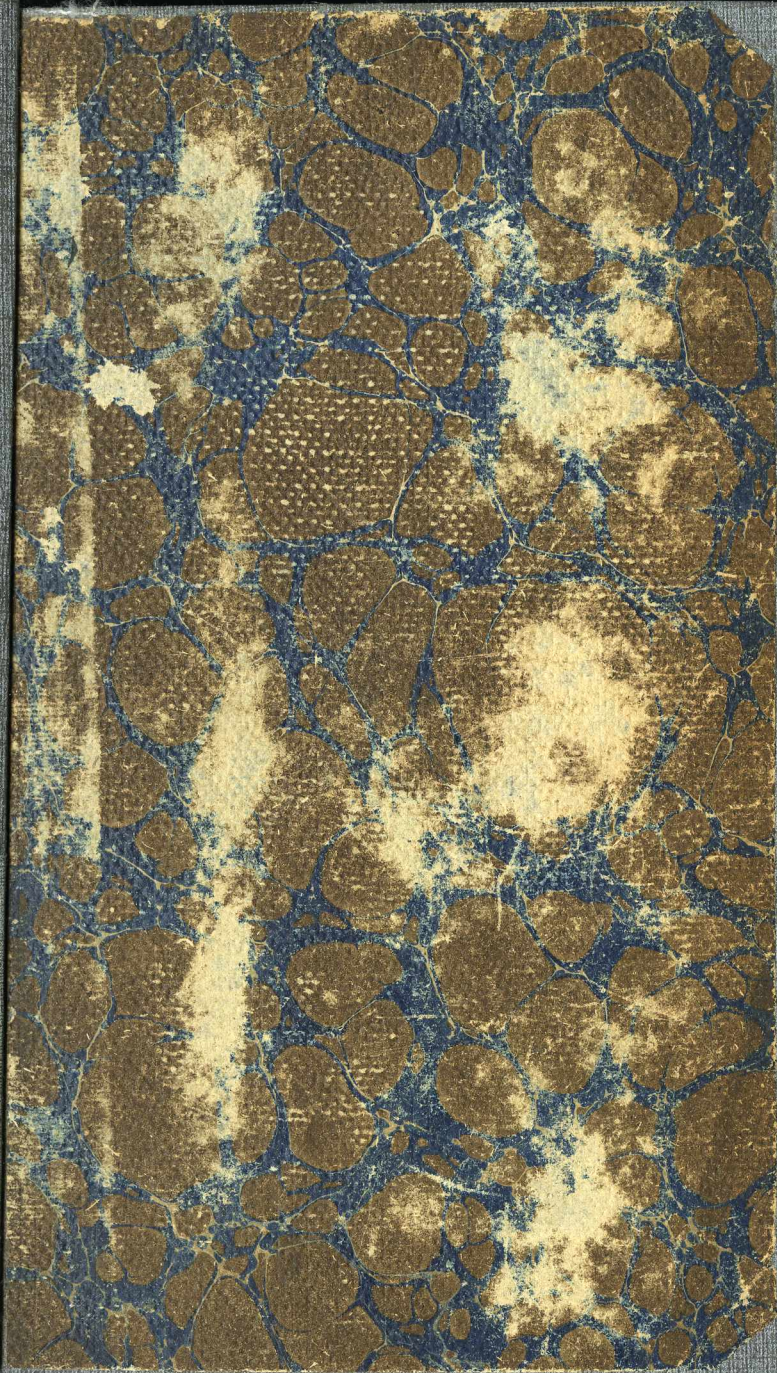

Politikai
röpiratok.

106.

106
835

A

JÉGYBANKÜGY

MAGYARORSZÁGON.

AZ ORSZ. M. IPAREGYESÜLET

NEMZETGAZDASÁGI SZAKOSZTÁLYÁNAK

TARGYALÁSAI

ES

EMLÉKIRATA.

6.

1870.

PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉN-YTÁRSULAT.

(Hold-utca 4. sz.)

DE BALLAGI GEZA

MAFV ASSURANCE CO.

AS OFFICE IN BRANCOVODA

TRANSYLVANIA

TARIFA

TABLE

MADE IN AUSTRIA

Midőn a bankügyben országgyűlésileg kiküldött bizottság működését megkezdette, az országos magyar ipar-egyesület nemzetgazdasági szakosztályában, mely majdnem valamennyi nevesebb hazai nemzetgazdát magában foglal, Horn Ede szakosztályi elnök czélszerűnek látta a bankügy feletti tanácskozást napirendre tűzni. — A szakosztály január 28-iki ülésében elnök előadta, miszerint a bankügy megoldása az országgyűlésileg kiküldött bankenquête-bizottság működésével országos fontosságot nyert, hogy tehát megoldását lehetőség szerint előmozdítani minden honpolgár és minden ez ügyben tájékozott testület kötelességéhez tartozik. Az enquête-bizottság épen akkor foglalkozott a kihallgatandók névsorának összeállításával és a kérdőpontok megállapításával, és bizonyosnak volt tekinthető, hogy az iparegyesület is ki fog hallgattatni, miért is azon javaslatot tette, hogy a szakosztály elnöke bizassék meg, miszerint mihelyt az enquête-bizottság által megállapítandó kérdőpontok köztudomásra lesznek hozva, a szakosztályt azonnal hívja egybe a questionnaire feletti tanácskozásra és véleményadásra. E javaslat egyhangulag elfogadtatott.

Midőn a questionnaire a napilapokban megjelent, a szakosztály összehivatott, s a kérdőpontokat beható tanácskozás tárgyává tette.

A tanácskozások eredménye a szakosztály jegyzőkönyveiben van letéve, melyeket a szakosztály határozata folytán ezennel kivonatban közléteszünk, azon reményben, hogy azokra nézve, kik ez ügy megoldása iránt rokonszenvvel viseltetnek, e jegyzőkönyvek bizonyára némi érdekléssel fognak birni.

Első ülés.

1870. február 11-dikén.

Elnök: Horn Ede.

Tollvivő: Mudrony Soma.

Tárgy: Bankenquête.

A bankenquête-ügyre térvén, olvastatnak az enquête-bizottság által megállapított kérdőpontok.

Elnök e kérdőpontok tárgyában a szakosztály feladatát oda precísirozza, hogy a szakosztály

1. e kérdésekre és általában a bankügyre vonatkozólag egy emlékiratot dolgozzon ki, mely az enquête-bizottságnak benyújtandó lesz.

2. Hogy kebeléből 2—3 tagot küldjön ki, kik az enquete-bizottság előtt megjelenvén, a szakosztály nézeteinek kifejezést adjanak.

Mindkét feladat szükségessé teszi, hogy a kérdőpontok beható eszmeesere tárgyává tétessenek, hogy a kifejtendő nézetekben mind az emlékirat szerkesztői, mind az enquête előtt megjelenendő küldöttek anyagot nyerjenek.

Ezen meghatározásokat a szakosztály egyhangulag magáévé teszi.

Kérdés merülvén fel, vajjon a kérdőpontok általános vita tárgyává tétessenek-e? Catinelli Hector, Weiss Berthold, b. Bánffy Endre és J. Péterffy József

szétágazó nyilatkozatai nyomán elnök indítványára a kérdés oda döntetik el, hogy

a kérdő pontok elseje azonnal tárgyalás alá vétessék s hogy a szólni kívánók általános megjegyzéseiket ezen alkalommal megtehessek.

Olvastatik az első kérdőpont:

„1. Mik voltak a közelebbi pénzválság okai?“

Az egyes szólók következő nézeteket nyilvánítottak:

Oppodi Alajos: A hitel hirtelen megfogyatkozott.

Kanitz Mór: A válság oka volt a minden alapot nélkülöző túlspeculatio.

Frankl Fülöp: Túlspeculatio és a hiteleknek hirteleni megszorítása.

Weiss Berthold kifejti, hogy a közelebbi krízis nem volt u. n. pénzkrízis, hanem volt általános krízis. Ennek igazolására felhossa, hogy a krízist megelőzőleg nem volt észlelhető a pénznek, nevezetesen a fémnek külföldre való áramlása, sőt a forgalomban levő pénz a krízis idejében nagyobb volt mint azelőtt, nevezetesen:

1869. májushóban 520 millio,

„ aug. „ 629 „

Mudrony Soma: A túlspeculatio nem jelölhető meg a krízis okául, mivel a túlspeculatio ugyanazon gazdasági betegségnek csak előző stadiuma, melynek későbbi fejleménye a krízis. — Pénz- és hitelkrízis közt nem tehető elvi különböztetés; elvi különbség csak termelési és forgalmi vagy kereskedelmi krízis közt van.

A kérdéses krízis forgalmi krízis, s mint ilyen, túlspeculációban és arra következő hitelfogyatkozásban nyilatkozott. Ha az 1. kérdésre felelni akarunk, arra kell megfelelnünk, mi idézte elő e túlspeculációt. Erre nézve nézete oda megy ki, hogy az okok felsorolását kimeríteni bajos, mivel a túlspeculációt az összes gazdasági fejlemények hozták létre; nevezetesen következő tényezők:

az 1867-ik évi kiegyezés, mely az ertüszakos lekötöttségi helyzetnek végét vetett, élesztette a vállalkozási szellemet;

a bő aratások ezt táplálták;

az alakult vállalatok jó üzlete a nyereségre való kilátást növelte;

az osztrák nemzeti bank alaptőkéjét 20 millióval reducálta, minélfogva ez összeg rendelkezhetővé lett és elhelyezést keresett;

a bankalapszabályok megváltoztatása megkönnyítette a lombard üzletet;

e két utóbbi körülmény számos „alapító-bank“ létesítését provocálta;

e fiatal bankok az osztrák nemzeti banktól támogatva mondhatlan számú vállalatokat alapítottak;

a bécsi nagy tőkepénzesek a helyzetet igen alkalmasnak látták, hogy nagyszerű agiotaget üzzenek à la hausse. Ilyenformán kész volt a túlspeculatio.

Erre következett a hitel megszorítása, mely hihetőleg à la baisse agiotage-zsal volt összekötve, és ekkor kitört a válság.

Heksch Sándor azon nézetben van, hogy az osztrák nemzeti bank idézte elő a krízist, illetőleg a túlspeculációt,

amennyiben nagyon bőkezűen kölcsönzött az új vállalatok papírjaira.

Weisz Berthold: Az osztrák nemzeti bank nem volt oka a válságnak.

Oppodi Alajos: Azon kérdést veti fel, vajjon a túlspeculatio a dolgok természetes rendje szerint fejlődött e ki, vagy mesterségesen volt-e előidézve, s ha ez utóbbi eset áll, ki idézte azt elő?

Kanitz Mór megjegyzi, hogy e kérdés magában foglalja a feleletet, amennyiben túlspeculatióról szól.

Frankl Fülöp kifejti, hogy a túlspeculatiót az új bankok idézték elő. Nagyon könnyen adtak hitelt mindenféle értékpapírokra, tehát könnyebben is csináltak új papírokat.

J. Péterffi József: A túlspeculatiót rutinizált pénzemberek idézték elő. Sokat akartak nyerni, s ezért sok vállalatot alapítottak, anélkül, hogy azoknak szükségességéről és jövedelmezőségéről meg lettek volna győződve.

E tekintetben a kisebb bankok emberei ép oly hibásak mint a nagyobbakéi, nevezetesen az osztrák nemzeti bank irányadói.

Elnök vonatkozással azon körülményre, hogy a válság hatásai még nem múltak el, nem látja célszerűnek, hogy a válságról úgy történjék a tárgyalás, mint valami elmúlt dologról, s azért célszerűnek látja, ha a szakosztály arra is kiterjesztené figyelmét, hogy mi azon nehéz állás oka, melyben az ipar és kereskedés jelenleg a válság folytán van.

Ertl Károly kiemeli, hogy azon baj, mely válság név alatt ismeretes, nem nevezhető pénzválságnak, mert jelenleg is mintegy 700 millió frtnyi csereeszköz, illetőleg

pénzjegy van forgalomban, holott a régibb időben az osztrák-magyar birodalomban a legmagasabb pénzforgalom idejében 1857-ben csak mintegy 500 millió frt circulált. A baj oka azon specialis helyzetben rejlik, melyben Magyarország van. Nálunk nagyobb tőkepénzes házak ugyszólván nincsenek, vagyis csak alig decennalis élettal bírnak. Mindezeknek oka hazánk viszonya Ausztria iránt, névszerint Magyarország függő helyzete pénz- és hiteltügyi tekintetben. Ha Magyarország e tekintetben független lesz, fognak ugyan előfordulni válságok; de ilyen válságok mint a jelenlegi, nem.

Hegedüs Sándor egyes felmerült nézeteket czáfolván kiemeli, hogy a válság oka egyedül abban rejlik, hogy Magyarország pénzügyi tekintetben egy monopolistikus idegen intézettől, t. i. az osztrák nemzeti banktól függ.

Mudrony Pál a nézetek szétágazását azon körülménynek tulajdonítja, hogy az első kérdés nincsen szabatosan formulázva, és hogy nevezetesen nincs különbség téve aközt, vajjon a krisist az osztrák birodalomra vonatkozó okairól vagy specialisan Magyarországra vonatkozó hatásáról van-e szó. A krisist általában és amint az Bécsben kiütött, a túlvállalkozás okozhatta. Nálunk az ok abban rejlik, hogy nem volt kezünkben oly eszköz, mely által a túlvállalkozásnak ideje korán gátat lehetett volna vetni. A londoni bank által tett tapasztalatok nyomán nemzetgazdasági törvénynek tekinthető, hogy oly helyen, ahol egy központi bankra támaszkodik a pénz- és hitelrendszer, a bankdisconto felemelése és lejobb, szállítása által a pénzpiacot szabályozni lehet. Ha ily pénzintézet lett volna kezünkben, a túlvállalkozást meg lehetett volna gátolni. Ennélfogva a magyarországi pénzkri-

sisnek oka az, hogy Magyarországnak nincs önálló és kezelhető pénz- és hiteljegye.

Máday Izidor a válságot a nyereszkeskedési vágyra vezeti vissza. Oszítja azon nézetet, hogy a krízisnek nincs vége, és azt állítja, hogy Magyarországon a nyereszkesedés nagyobb volt, mint Ausztriában s ezért az iparvállalatok helyzete is nyomottabb. Erre nézve hivatkozik a minduntalan felmerülő liquidációkra, melyek jóformán már üzletté lettek.

Oppodi Alajos vázolja a kereskedés és iparpangó helyzetét, mint a krízis utóhatását; magára a krízisre és annak okára nézve azon nézetben van, hogy a válság azért állhatott be, és azáltal válhatott vészessé, hogy a „gyeplő nincsen saját kezünkben“.

Ezek nyomán elnök a nyilatkozott véleményeket következőleg foglalja össze:

A kérdéses válság nem tekinthető specialis pénz- vagy hitelválságnak, melyek között lényeges különbség nincs, hanem tekinthető általános nemzetgazdasági válságnak. Nem lehet szólni elmúlt válságról, hanem szólni kell jelenleg is folyamatban levő válságról.

Ezen válság előidézésére és kitörésére az első lökést a börze adta meg, de a válság súlya az iparra és kereskedelemre esik vissza.

Ez áll a válságról általában. Magyarországra nézve különösen a válság létrejövetelét és káros hatását azon körülmény okozta, hogy Magyarországnak nincs önálló pénz- és hiteljegye.

Horn Ede,
elnök.

Jegyzette:
Mudrony Soma.

Második ülés.

1870. febr. 18-kán.

Elnök: Horn Ede.

Tollvivő: Mudrony Soma.

Tárgy: Bankenquête.

Folytatólagosan olvastatnak a bankenquête-ügyi kérdőpontok.

„2. Minő befolyással van az osztrák nemzeti bank Magyarország közgazdasági érdekeire? — Volt-e és ha igen, minő befolyással volt a közelebbi pénzválságra?“

Weisz Berthold. E kérdést másképp formulázandónak véli; nevezetesen ilyenformán: „Megfelel-e a nemzeti bank azon kívánalmaknak, melyek egészséges pénzforgalmat lehetségesítenek?“ és e kérdésre határozottan nemmel felel; és pedig főleg két okból:

1. Mivel a bank nem tart annyi fiókinvézetet, a mennyit a forgalom igényei megkívánnak.

2. Mivel az általa nyújtott pénzeszközök távolról sem elégségesek a hiteligényeknek kielégítésére.

Ami az első pontot illeti, összehasonlítja azon arányokat, melyeket az egyes országokban a bankok száma és a népesedés közt találunk, s melyek a következő ki-mutatásban foglaltatnak:

Ország	Bankok száma	hány lakosra esik egy bank:
<i>Franciaország:</i>	1 főbank és 56 fiók	660,000
<i>Belgium:</i>	1 „ 27 „	190,000
<i>Svájc:</i>	22 jegybank	120,000
<i>Nagybritannia:</i>	43 jegybank*)	670,000
<i>Austr. és Magyarország:</i>	1 bank és 22 fiók	1.500,000
<i>Magyarország:</i>	4 fiók	2.700,000
<i>Erdély:</i>	2 „	1.000,000
<i>Horvát-Tótország:</i>	1 „	962,000
Magyar korona országai átlag:		2.000,000
Ausztriai tartományok átlag:		1.300,000

Még kedvezőtlenebb az arány az észak-amerikai egyesült államokkal szemben, ahol 1694 jegybank van, tehát 20,900 lakosra esik egy bank.

A második pontot illetőleg, szóló közli a pesti fiók-bank escompte-összegeit 1852 óta következő kimutatásban:

1852	31. dec.	1.854,000	frt pp.
1853	„ „	2.433,000	„ „
1854	„ „	3.509,000	„ „
1855	„ „	3.375,000	„ „
1856	„ „	3.519,000	„ „
1857	„ „	2.507,000	„ „
1858	„ „	2.805,000	oszt. ért.
1859	„ „	2.717,000	„ „
1860	„ „	3.435,000	„ „
1881	„ „	3.746,000	„ „
1862	„ „	2.738,000	„ „
1863	„ „	3.524,000	„ „
1864	„ „	3,474,000	„ „

*) A fiókintézetek nélkül.

1865	31. dec.	3.543,000	oszt. ért.
1866	" "	3.115,000	" "
1867	" "	6.542,000	" "
1868	" "	12.617,000	" "
1869	" "	14.113,000	" "

Megjegyzendő, hogy 1869. június végével az escompt tárca 20 millióra rugott.

Az escompte- és lombard-tízlet 1869. december végén az összes birodalomban 129 milliót tett,
 ebből esik Magyarországra 25 " "
 Ausztriára 104 " "
 tehát egy lakóra Magyarorszá-
 gban $1\frac{3}{4}$ frt
 Ausztriában $5\frac{1}{2}$ "

Franciaországban, ahol szintén centralizált bankrendszer uralkodik, a havi számla szerint esik egy lakosra 8 frt, Svájcban 16 frt.

Mindezekből kiderül, hogy az osztrák n. bank által Magyarországnak nyújtott hiteleszközök felette csekélyek. A hitelnek 1852-től 1867-ig tartott megszorítása azt eszközölte, hogy a kereskedés és ipar szabad kifejlődése Magyarországon lehetetlenné volt téve.

E kedvezőtlen viszonyt Magyarországra nézve egy körülmény még súlyosabbá tette. Magyarországon, mint főleg földművelő országban, a vidéki népesség szorul leginkább hitelre; már pedig a hitel centralisatiója által a vidéki népességnek még ama csekély átlagos összegeknél is jóval kevesebb jutott.

A fővárosi és vidéki escompteok és lombard-kölcsönök egymáshoz arányát következő számok tüntetik fel:

I. 1869. dec. 31.

Bécsben:	Ausztriai fiókok
71 millió	33 millió
	arány $2\frac{1}{6} : 1$.

Pesten:	magyarországi fiókok
18 millió	7 millió
	arány $2\frac{3}{5} : 1$.

II. 1868. dec. 31.

Pest:	magyarországi fiókok
14 millió	4 millió
	arány $3\frac{1}{2} : 1$.

A hitelcentralisatio tehát Magyarországon még nagyobb mint Ausztriában; mivel szemben megjegyzendő, hogy a centralisált Franciaországban az arány Páris és a vidék közt = $1 : 1\frac{1}{3}$.

Pedig kétségtelen, hogy a hitelcentralisatio a hitelt drágítja, mivel felesleges közvetítést tesz szükségessé.

Olesó hitelre szükséges, hogy minél több bank legyen (példa erre Anglia, Belgium, Amerika és Skócia, hol mintegy 400 bank-comptoir számlálható). Ezen elvvel ellentétben áll a banktitkár azon nyilatkozata, melyet a m. pénzügyminiszterhez intézett, s melyben a fiókok szaporítását és dotatiójuk felemelését azonosnak mondja.

Mindezek alapján nézetét a 2. kérdésre így formúlázza: A nemzeti bank Magyarország nemzetgazdasági viszonyait soha sem tartotta szem előtt s azok kívánalmainak meg nem felelt. A nemzeti bank politikája mindig az volt, hogy az összbirodalom hiteléletét Bécsben centralisálja, ami Magyarország érdekeivel egyenesen ellenkezik. Magyarországnak tehát nem szabad összes hitel-

ügyét egy oly intézethez csatolni, mely hazánk érdekét szem elől téveszti.

B. Bánffy Endre. A Weiss B. ur által mondotak kiegészítésére megjegyzi, hogy az osztr. nemzeti bank nemesak eljárásánál fogva, hanem viszonyainál és szervezeténél fogva is károsan hat. Mint monopolistikus privilegizált bank egyes hatalmasok érdekeinek szolgál. Másrészt az osztrák állam iránt lekötöttségi helyzetben van, mivel ezen állam neki 80 millióval tartozván, ennek minden viszontagságai a bankra is kedvezőtlenül hatnak. Minthogy pedig e 80 millió majdnem egész alaptőkéjét teszi, a banknak nincs realis alapja, hanem csak hitelre van alapítva. Innen van, hogy válságos időkben semmit sem tehet a válság elhárítására, sőt maga is mindig megingattatván, a válságok veszélyét még növeli. Már pedig hogy egy szilárd alapon álló bank a válságok rossz hatásait enyhítheti, arról tanuskodik az angol bank példája, midőn a Peel-actát felfüggesztve, a keletkező pénzzavarral több ízben dacolni képes volt.

Ehhez járul, hogy épen ama 80 millió ftnyi adósságánál fogva az osztrák állam és nevezetesen ennek kormánya ugyyszólván kezében tartja a bankot, és annak segítségével Magyarország közgazdasági viszonyaira tetszése szerinti befolyást gyakorolhat.

Weiss B. Ferencz. A szóban forgó kérdést inkább historikai érdekűnek tartja. Ezen szempontból röviden visszatekint a banknak Magyarországon folytatott üzletére; és azt következteti, hogy mielőtt a banknak Magyarországon fiókintézete volt, a bank semmi hatást sem gyakorolt Magyarországra. Oszítja azon nézetet, hogy a bank centralisáló hatással birt, amennyiben ugyanazon

ház, melynek ha pesti lett volna 30,000 frtnyi hitel nyitott volna, mint bécsi ház $\frac{1}{2}$ milliónyi kölcsönt élvezhetett. A bank egyébiránt nem felel meg nevének mint nemzeti bank, hanem inkább kereskedő banknak volna nevezendő, amennyiben például 3 kisebb bejegyzett kereskedő váltóját leszámítja, ellenben 2 kereskedő és 1 (bármily gazdag) földbirtokos váltóját nem. Nézete abban központosul, hogy ha a bank kevés pénzt ad, keveset használ, ha sok pénzt ad, sokat használ.

Posner Károly Lajos azon nézetet fejezi ki, hogy a bank Magyarország érdekeiért semmit sem tett, ami igen nagy hiba volt. Magyarország mezőgazdasági állam; ha a bank a gazdasági érdekeket jobban támogatta volna, azok jobban is virágoztak volna (példa Skotia). A nemzeti banknak nemcsak a bécsi nagyokat, hanem az általa elfoglalt egész terület összes termelőit támogatnia kellett volna, és minthogy ezt nem tette, hatása nem volt üdvös. Ami a jelent illeti: ezen állapot nem kielégítő, és szükséges, hogy a dolog jövőre másként legyen.

Német Albert. A szakosztály tanácskozásai folyamában nyilvánult alapos nézetek iránt elismerését fejezi ki. Magára a kérdésre nézve előtte szóló nézetét oda teszi, miszerint a nemzeti bank nemcsak hogy semmit sem tett Magyarország gazdasági érdekeiért, hanem még inkább káros befolyást gyakorolt, amennyiben a forgalmat több ízben is nevezetesen a közelebbi válság idejében, oscillatióba hozta, s azután a pénzeszközök elvonása által a kereskedést és ipart zavarba hozta, ugyszólván „felültette“.

Kanitz Mór. Jellemzi helyzetünk súlyos voltát, mely onnan ered, hogy nálunk nincs forgalomban nemes

fém. Az osztrák nemzeti bank azon helyzetben lenne, hogy készfizetéseit felvehetné; de ebben azon körülmény szolgál akadályul, hogy 300 millió ftnyi államjegy van forgalomban. Az osztrák nemzeti banknak hivatása lenne, hogy gondoskodjék a hiteligények kielégítéséről; azonban eddig mindig csak a bécsi kereskedők érdekeit tartotta szem előtt. Egyébiránt amit tesz, az jelenlegi viszonyaink között csak „kegyelem“, mert a banknak Magyarország irányában nincs kötelezettsége.

Ertl Károly azt fejtegeti, hogy az osztrák nemzeti banknak károsan kellett hatni Magyarországon nemzeti gazdasági viszonyaira, mivel már keletkezésében viseli ellenszenves létezési okát. A régibb osztrák kormányok arra törekedtek, hogy Magyarországból coloniát csináljanak, és azért alapították a nemzeti bankot, hogy eszköz legyen Magyarország jólétének kizsákmányolására. Magyarországnak az újabb gazdálkodás meghonosítására sok befektetésre, illetőleg hitelre volt szüksége. A bankjegy-kibocsátási privilegium folytán a bank azon helyzetbe jutott, hogy hozzátartozóinak olcsó hitelt adjon, melyet ezek Magyarországon igen nagy áron értékesíthettek. Ez azt eredményezte, hogy a némi vagyonnal bíró polgárok Magyarországból Bécsbe vonultak, s ott a banktól 4—5%-ra pénzt kaptak, melyet magyarországi földbirtokosoknak 15 százalék mellett kikölcsönözhetnek. A hypothekáris osztály életbeléptetése által Magyarországnak látszólagos kedvezményt nyújtottak, de tényleg ez is a földbirtok kárára szolgált. Magyarországtól az idegen tőkék elzárattak, és a földhitel is monopolizáltatott, az adott hitel oly drága volt, hogy azt a földbirtok el nem bírhatta, és a bekövetkezett végrehajtások és kényszer

eladások által ismét csak a nemzeti bank hozzátartozói nyertek.

Ezenkívül a bank manőverei által minduntalan krisiseket idézett elő. 1857—58-ban a bank okozta a krisist, hasonlókép a tavalyi krisist. A bank embereinek eljárása abban öszpontosult, hogy a papirok árát mesterségesen felverték, és a jövedelmet beszédték, azután csináltak deroutot és annál ismét nyertek. Mindezt az osztrák kormány szívesen elnézte, mivel azáltal Magyarország ellentállási ereje gyengült.

A bank, mint privilegizált, már ezen minőségénél fogva is káros volt. Ha maga a systema káros volt, annak közege a nemzeti bank sem lehetett előnyös. Némi jót tehetett volna, ha kereskedelmi bank lett volna; de miután oly systemának eszköze volt, mely Magyarország eladósodására és kizsákmányolására törekedett, fellette károsan kellett hatnia.

Magyarországnak még sok beruházásra van szüksége, minélfogva kívánatos, hogy minél több idegen tőke honosuljon meg hazánkban, de az osztrák bank, nem is képes Magyarország igényeit kielégíteni, mivel realis tőkét az osztr. államnak adta át legnagyobb részben.

Kun Gyula. Azon nézetet, hogy az osztr. bank Magyarország gazdasági igényeiről nem gondoskodott, s hogy hazánk hitelügyi fejlődéseért semmit sem tett, oda egészíti ki, hogy privilegizált létezése által megakadályozta azt, hogy magunkról gondoskodhattunk volna, hogy magunk magunkért valamit tehattünk volna. Támogatja azon nézetet, hogy az osztr. bank intézői ellenséges indulattal viseltettek Magyarország irányában, ami annál

vészesebben hatott, mivel az osztr. bank privilegizált állással bírt.

Oppodi Alajos a dolog természetéből folyónak tartja, hogy az osztrák bank monopoliúmánál és azon körülménynél fogva, hogy Magyarországon kívül még más működési tere is volt, — Magyarország érdekeinek nem felelhetett meg. Hivatkozik azon példára, ha két kerületre nézve egy szállító nyerne kizárólagos jogositványt, hogy a kerületet legszükségesebb czikkkel, péld. kenyérral ellássa. Ha a rendelkezhető czikk nem elegendő, nagyon természetes, hogy azon kerületnek fogna többet juttatni, mely iránt előszeretettel viseltetnék s a másíknak lakói akár éhen halhatnak.

Horn Ede elnök, a nyilatkozott nézeteket következőleg foglalja össze:

Az osztrák nemzeti bank Magyarország nemzetgazdasági viszonyaira kedvezőtlen hatást gyakorolt. A bank ugyanis a gazdasági fejlődésnek multhatlan feltételét a bő és olcsó hitelt ki nem elégítette, és e tekintetben egyrészt maga igen keveset, mondhatni semmit sem tett, de másrészt létezése által legyőzhetlen akadály volt abban, hogy más rendszer honosulhasson meg, mely többet tehetett volna. A bank ez okból nem lehetett előnyös Magyarországra nézve; sőt még káros hatással is bírt és pedig főleg három oknál fogva:

1. mivel oly időben oly egyének által hozatott létre, melyben és kikben Magyarország iránt ellenséges indulat uralkodott; tehát ellenséges tendenciával kellett létrejönnie;

2. mivel oly szervezettel bírt, mely a hitelt bizonyos körök, bizonyos város javára centralisálja, melyek pedig

idegenek, tehát a hitel jótékony hatását Magyarországtól elvonja ;

3. mivel nem független, hanem a kormánytól és pedig (ami még károsabb) egy idegen állam kormányától függ s annak politikai célzataira eszközül használható.

A kérdés második részére Weiss Berthold kiemeli, hogy az osztrák nemzeti banknak a közelebbi pénzválság előidézésében is annyiban része volt, amennyiben a túlspeculációnak utját álhatta volna, de azt nem tette, sőt azt előmozdította, s utóbb a hitelt hirtelen megszorította, sőt az idegen pénzpiacokat is szükségtelenül alar-mirozta.

Helyesléssel elfogadjatik.

Olvastatik a 3-ik kérdőpont:

„Elhárítható-e általában, mennyiben és mily eszközökkel hárítható el az ily pénzválság?“

Elnök e kérdés beható tárgyalását, mint olyat, mely nagyon messze vezető elméleti fejtegetéseket tenne szükségessé, s mely a banküggyel szorosabb összefüggésben nem áll, mellőzendőnek véli.

Mudrony Soma e kérdést fontosnak tartja ugyan, de jelenleg elégségesnek véli, hogy arra a válasz általános nemzetgazdasági jelszavakkal adassék meg, olyanformán, hogy a pénzválságok végleges elhárítására nézve a nemzetgazdaságtan külön eszközt nem ismer, azonban a válság enyhítése lehetséges, és arra szolgálnak mindazon intézkedések: 1) melyek a hitelt és pénzforgalmat igazságos és egészséges alapokra fektetik; 2) melyek az összes gazdasági fejlődést folytonosabbá és összhangzóbbá teszik, s a vállalkozási szédelgést gátolják, végül

3) (az „ilyen“ krisisre nézve) melyek a hazai hitelt idegen befolyástól függetlenné teszik.

Speletits Bódog kiemeli, hogy a válságok egyik lényeges okát a hiányos törvények képezik; hivatkozik az 1857-iki amerikai nagy krisisre, melyet a helyszínén tanulmányozni alkalma volt. A nyugati államokban egymást érték a bukások, míg keleten a vállalatok magukat erősen tartották. E nevezetes jelenség csak abban leli megfejtését, hogy a keleti államokban solid társulati törvények vannak, melyek szigoruan megszabják, meddig és mikép lehet bank- és egyéb vállalatokat alapítani, s ennél fogva a túlspeculatio jóformán lehetetlen lesz.

Mudrony Pál előtte szóló nézetéhez csatlakozva azon nézetet fejezi ki, hogy a termelési válságokat, minők gabonaválság, gyapotválság sat. megelőzni vagy elhárítani nem lehet, mivel ezek a különféle termelési viszonyoktól és főleg az időjárástól függnék, melynek törvényeit pedig az ember még nem ismeri; ellenben az olyan krisist, melyet a papírpénz bősége és utóbb hiánya idéz elő, elhárítani igenis lehet, mivel a pénzforgalomnak kiterjesztése és megszorítása az ember hatalmában áll, s e czélra csak czélszerűen szervezett pénz- és hitelügyi organismus szükséges.

Weisz Berthold kiemeli, hogy a pénzkrisiseket a bankrendszer intézőinek előre látása megelőzheti.

Kanitz Mór. Óhajtja, hogy e kérdés mélyebben ne tárgyalassék, mivel az erre vonatkozó nézeteket a 9 pontnál leendő helyen kifejteni.

Elnök ez indítvány alapján összefoglalja a mondottakat, miszerint;

A krisiseket végkép elhárítani nem lehet; azonban ott ahol a pénzforgalom rendszeres biztos alapra van fektetve, ahol a bankrendszer független, a kisisek enyhítésére és utóhatásainak gyorsabb elenyésztetésére mód van.

Olvastatik a 4-ik kérdőpont:

„Mennyiben alapos az a nézet, hogy jegybank vagy jegybankok állítása a pénzválság ellenszere?”

Elnök azt véli, hogy a harmadik kérdéssel ezen kérdés is meg van fejtve. (Helyes.)

Horn Ede,
elnök.

Jegyzette:
Mudrony Soma.

Harmadik ülés.

1870. febr. 22-kén.

Elnök: Horn Ede, majd Speletits Bódog.

Tollvivő: Mudrony Soma.

Tárgy: bankenquète kérdőpontjai.

Mudrony Soma indítványt tesz, hogy az 5. 6. 7. és 8. kérdőpontok mint összetartozók együtt tárgyalassanak, mely indítvány folytán elnök módosítványa értelmében határoztatik: hogy

az 5. kérdőpont külön, a 6. 7. és 8. kérdőpontok azonban együttesen tárgyalassanak.

Olvastatik az 5-ik kérdőpont, mely így hangzik: „Jegybank vagy jegybankok állítása Magyarországon lehetséges-e a pénzérték (valuta) helyreállítása nélkül?“

Mielőtt e kérdés érdeme tárgyalás alá vonatnék

Mudrony Soma a kérdés tárgyalásának megkönnyebbitése és a netaláni félreértéseknek megelőzése czéljából czélszerűnek látja a „pénzérték (valuta)“ értelmének megállapítását, annál inkább, mivel a jelenkori tudomány által megállapított értelmezéssel szemben a valuta szónak nálunk sokan egészen empirikus értelmet tulajdonítanak, alatta az osztrák nemzeti bank jegyeinek névértékét értvén, holott a valuta szó a tudományban

és remélhetőleg — a bankenquête czélzata szerint is a törvényes fizetési eszközt (legal tender) általában érti, s ezen értelmezés szerint a valutát helyreállítani annyit jelent, mint oly törvényes fizetési eszközt állítani, melynek értéke a nemes fémmel felér, aminő eszköz Magyarországon jelenleg — legalább törvény szerint — nem létezik.

Kanitz Mór az abstract értelmezést nem látja célszerűnek és azon véleményben van, hogy a concret létező viszonyokhoz ragaszkodva, a létező (bár Magyarországon nem törvényes) fizetési eszközöknek nevezetesen az osztr. nemzeti bankjegyeknek és a közös garancia alá helyezett államjegyeknek értékhelyreállítását kell vitakozási alapul elfogadni.

Catinelli Hector kívánja, hogy azon értelmezés fogadtassék el, mely a bankenquête előtt lebegett, mivel különben a bankenquête kérdésére helyesen felelni nem lehet.

B. Bánfy Endre megemlíti, hogy a bankenquête azon ülésében, melyben a kérdőpontok megállapítottak, jelen volt, és abban oly nyilatkozat tétetett, hogy a valuta alatt a törvényes fizetési eszköz értendő.

Ezek után magára a kérdésre térve

Weisz Berthold kifejti, hogy jegybankokat állítani lehet a pénzérték helyreállítása nélkül is, és e tekintetben hivatkozik Anglia példájára, ahol a múlt század végétől 1797-től—1819-ig kényszerforgalom mellett állottak fen jegybankok; hivatkozik Amerika példájára, ahol jelenleg is kényszerforgalom van és mégis számos bank nemcsak fenáll, hanem évenként újakat alapítanak, anélkül, hogy a forgalom igényei esorbát szen-

vednének; hivatkozik végül Ausztria jelen állapotára, ahol 412 milliónyi államjegy és kényszerfolyam mellett fenáll az osztrák nemzeti bank mint jegybank.

Hunfalvy János. Előtte szóló nézeteit czáfolja. Nem tagadja ugyan, hogy absolute lehetséges, kényszerfolyam mellett is jegybankokat állítani, de azt véli, hogy az enquete nem az absolut lehetőséget, hanem azt értette, vajjon az ország gazdasági érdekeinek megsértése nélkül lehetséges-e jegybankot vagy jegybankokat állítani. És e kérdésre nemmel felel. Az országok egymással forgalmi solidaritásban vannak, és a pénzforgalom oly törvények szerint megy végbe, melyek nem szorítkoznak egy állam területére. Angliában igaz a kényszerforgalom mellett jegybankok állottak fen, de ezek nagyon kevés jegyet bocsátottak ki és voltak képesek forgalomban tartani. Amerikában egészen más viszonyok vannak, melyek nálunk irányadásul nem szolgálhatnak. Ha különben nálunk a kényszerforgalom fenállása mellett jegybankok fognának alapittatni, akkor ezeket peelactaszerűleg nagyon meg kellene szorítani, és a nagyon szigorú korlátok között talán alpari tarthatnák jegyeiket, azonban ez esetben nagyon kevés jegyet hozhatnának forgalomba. És minthogy a forgalomba hozott jegyek a nemesfémmeel egyenlő értékkel bírnának, ugyan ennek természetét öltének és engedni kényszerülnének azon törvénynek, mely azt hozza magával, hogy az értéktelen papirpénz az értékesebb pénzt a forgalomból kiszorítja. Ennélfogva a teljes értékű bankjegyeket forgalomban tartani felette nagy erőlködésekbe kerülne, és a bankok által még sem érnök el azon czélt, melyet elérni kívánunk. Ennélfogva nem tartja okszerűen lehetségesnek, hogy a valuta helyreállí-

tása nélkül Magyarországon jegybank vagy jegybankok állíttassanak.

Mudrony Pál. A valuta értelmének megállapítását fontosnak tartja; mert a kérdésre egészen másképp lehet és kell felelni, ha a „valuta helyreállítása“ alatt az osztrák bankjegyek névértékének helyreállítása értetik, — mind azt némely empirikus kereskedő érti — és ismét másképp, ha a valuta helyreállítása alatt törvényes és önálló magyar fizetési eszköz létesítése értetik.

Speletics Bódog megfoghatatlannak tartja, mikép lehetett ezen kérdést tenni, miután arra az élet már régen megfelelt; mert nem csak hogy régebben fennállottak bankok kényszerforgalom mellett, hanem Amerikának pénzrendszere jelenleg is kényszerforgalmu papirpénz mellett fennálló és virágzó bankokra van alapítva. Más kérdés vajjon a valuta helyreállítása nélkül felállítandó magyar bank nemzetgazdaságilag előnyösebb hatással bírna-e, mint aminő jelenlegi helyzetünk? — De ezen kérdésre is — épen az amerikai pénz- és bankviszonyokból meritett tanulságok alapján igen jól felel. Amerikában voltak államok, melyek a szomszéd államokban a papirpénz elértektelenedését látván, semmiféle jegybankot az állam területén nem tűrtek, és pénzül egyedül az aranyat ismerték el. Ilyen volt a helyzet nevezetesen Iowa államban mintegy 1858-ig. De ez állam mihamar azt tapasztalta, hogy a szomszéd államokban, ahol bankok állottak és — bár nem teljes értékű — papirpénz volt forgalomban, gyorsan felvirágoztak, míg Iowát az idegen rossz pénz mégis elborította és az arany a forgalomból eltűnt, úgy hogy végre ezen állam is kénytelen volt bankokat állítani. — Voltak

oly államok is, melyekben a pénzérték az arany értékén alul állt, és melyek mégis egymásután állítottak bankokat, és emellett gyorsan fejlődtek és emelkedtek. Látott oly viszonyokat is, midőn a legrosszabb papirpénz is jobb volt a semminél. Az amerikai háboru idejében, midőn a hadi költségek új meg új kölcsönöket tettek szükségessé: a köztársaság lakossága egyhangulag azt kívánta, hogy e költségek állampapirpénz által fedeztessenek; és minthogy egy sajtó a szükségleteket nem fedezhette, 10 gőzgépet állítottak, hogy éjjel nappal gyártsa a jegyeket. A szegényebbek és az eladósodott népesség még örült a papirpénz csekély értékének, mivel azáltal adósságaitól könnyű szerrel megszabadulhatott. Az eredmény mindenesetre az volt, hogy a forgalom nagy élénkséget és könnyüséget nyert s az unio. azon helyzetbe jutott, hogy a háboru veszteségeit könnyebben kiheverhette.

Azon kérdésre tehát, vajjon egy önálló magyar bankrendszer alapítása kényszerfolyam mellett hasznos volna-e vagy nem, igennel vél felelhetni. Magyarország jelenlegi állapota nemcsak tarthatatlan, hanem felette veszélyes is. Mihelyt ugyanis Ausztriát politikai zavarok fenyegetik, a jelenlegi államjegyek agioja 50-re, sőt magasabbra emelkedhetik; ezen helyzetből tehát minden áron menekülni kell. És lehet is menekülnie, mert lehet bankrendszert alapítani solid basisra arany nélkül is, amint ezt további kérdéseknél ki fogja fejteni.

Weisz Berthold. Hunfalvy ur megjegyzéseire felel. A jelen kérdésnél csak a bankalapítás lehetősége kifejtendő, a nemzetgazdasági előnyök kifejtése a későbbi kérdésekhez tartozik. Nem áll az, hogy a papirpénz az alapítandó bank vagy bankok jegyeit kiszorítaná

a forgalomból, amint ezt Amerika példája mutatja. Csak azon meghatározás szükséges, hogy a bankok jegyeiket legal tenderrel tartoznak beváltani, amint ez Amerikában van. Nálunk a legal tender az állampapírpénz lenne. Ami azt illeti, hogy az angol bankok a kényszerfolyam idejében kevés jegyet bocsáthattak ki és tarthatnak forgalomban, az egészen relativ dolog. Az angol bankok 15 millió font sterlinget tartottak forgalomban. Vajjon ez kevés-e, nem tudja. Hogy a bankok által nem érnők el azon czélt, melyet kívánunk, arra nézve minden attól függ, hogy mit tartunk elérendő czélnak. Az elérendő czél véleménye szerint az, hogy legyenek önálló hazai pénzüintézetek, melyek az ország termelési és forgalmi igényeit kielégítendik, amit az osztr. nemzeti bank nem tesz, és amire nem is képes. Ezen czél bizonyára eléretnék. A másik czél az, hogy a hazai pénzpiac az osztrák nemzeti bank szeszélyeitől függetlenné tétetnék és e czél szintén eléretnék.

Horn Ede kényszerülván eltávozni, felkéri a szakosztályt, hogy az ülés vezetésére más valakit kérjen fel.

Az elnöki széket a szakosztály kérelmére elfoglalja Speletits Bódog.

Horn Ede mielőtt eltávoznék, mint szakosztályi tag röviden megjelöli nézetét a szóban forgó kérdésre nézve.

Az ötödik kérdésben két kérdés rejlik :

1. Lehet-e kényszerforgalom mellett bankot alapítani.
2. Lehet-e Magyarországon bankot alapítani, míg Ausztriában kényszerfolyam van. Az első kérdésre a felelet általában az ugyan, hogy bankot alapítani lehet, azonban azt véli, hogy nem czélszerű; nevezetesen nem

célszerű az, hogy az önálló magyar bankrendszer a jelenlegi fizetési eszközökre legyen alapítva. Ez csak annyit jelentene, mint az osztrák kényszerfolyamot Magyarországon meghonosítani s az osztrák bankruptot nálunk megörökösíteni. Szóló nagyon óhajtja, hogy Magyarország minélelőbb részesüljön a jegybankok jótéteményében, de mintsem ezen áron nyerje azt meg, inkább óhajtja azt, hogy 2—3—4 évig várjon az ország. De szerencsére Magyarországnak nemesak ezen két eshetőség közt van választása. Magyarországon a valutát helyre lehet és helyre kell állítani.

Ami a másik kérdést illeti, vajjon lehet-e Magyarországon bankot alapítani, míg a kényszerforgalom Ausztriában fennáll — azon nézetben van, hogy kívánatos ugyan mikép a kényszerforgalom Ausztriában is megszűnjék; — de ha azt elérni nem lehetne, ez nem ok arra nézve, hogy Magyarország saját területén ne fektesse pénzügyét szilárd, egészséges és becsületes alapra. — (Helyeslés és éljenzés.)

Péterffy József szorosán csatlakozik Hunfalvy nézetéhez, mely szerint bankokat felállítani lehet ugyan, de nem célszerű.

Hunfalvy János indokolja azon nézetet, miért nem tartja célszerűnek magyar bankok alapítását valuta helyreállításával nélkül, és kiemeli, hogy ő Magyarország részére független és szilárd bankrendszert kíván. — Nem tartja helyeseknek az oly bankokat, melyek az osztrák banktól függenek; már pedig a kényszerforgalom mellett alapítandó bankok ilyenek volnának. Azt kívánja, hogy az alapítandó bank vagy bankok által Magyarország pénzforgalmát függetleníteni kell.

Speletits Bódog kiemeli, hogy ha Magyaror-

szág pénz és hitelviszonyainak függetlenítése és egy külön magyar bankrendszer létesítése akkorára halasztatik, míg az osztrák valuta rendezve lesz, akkor ezen felette sürgős ügy ad calendas graecas halasztatik.

A jelenlegi bonyodalmak nagy részét azon körülmény okozza, hogy Magyarország a kiegyezés alkalmával nem választotta külön az ország pénzügyét Ausztriáétól, hogy nevezetesen az államadóssági járulékbá beleegyezett a helyett, hogy inkább az adósságok egy részét elvállalta volna. Ha ez utóbbi utat követte volna, most a valuta rendezése nehézséget nem okozna. Ezen bonyodalmak annál nagyobbak lesznek, minél tovább tart a jelen állapot. Kívánja, hogy a magyar pénzpiacz minél előbb függetlenné legyen az osztr. nemzeti banktól, s a mennyiben az önálló bank vagy bankok e célra vezetnek, azokat üdvöseknek tartja, ha mindjárt a valuta nem rendeztetnék is.

B. Bánffy Endre természetesnek tartja, hogy ahol állampénz van forgalomban, ott a legal tender nem lehet más, mint az állampénz. Az emellett fenálló szabad bankok nem kötelezhetők egyébre, mint hogy saját jegyeiket ilyen állampénzzel váltsák be. Fontosabbnak tartja azt, hogy Magyarországbán az osztrák nemzeti banktól független bankok létezzenek, mint azt, hogy a valuta helyre legyen állítva.

Mudrony Soma. Az 5-ik kérdés feletti vitának bezárását indítványozza. Midőn azon javaslatot tette, hogy az 5—8. kérdések együttesen tárgyalassanak, előre sejtette, hogy az 5-ik kérdésre a végleges választ mindaddig megadni nem lehet, míg a 6—8. kérdések iránt a nézetek kellőleg nem tisztáztattak. Nézete szerint a bank vagy bankok alapításának lehetősége (vagy helyesebben

czélszerűsége) attól függ, vajjon tétetnek-e egyidejűleg oly intézkedések, melyek az alapítandó bank vagy bankoknak s általuk a magyar pénzforgalomnak függetlenítését garantírozzák, és másrészt a valuta rendezésére vezetendnek. Ezen feltételeknek kifejtése és az azokra nézve teendő javaslatok a későbbi kérdőpontokhoz tartoznak. Nézete szerint a bankok alapítása, a valuta rendezése, és az ország pénz- és hitelügyi függetlenítése, egymástól elkülönítve nem létesíthető. Bankokat alapítani nem czélszerű a valuta rendezésének a függetlenítésnek egyidejű fogamatba vétele nélkül. Viszont a valutát rendezni nem igen lehet önálló bankrendszer megteremtése nélkül. Mindezen három czélt egy és ugyanazon nagy tervszerű operatio által kell fokozatosan életbe léptetni. Az eddig nyilatkozott nézetek egybefoglalására, illetőleg az 5-ik kérdőpontra adandó válaszul ilyenforma formulázást ajánl:

„Jegybank vagy jegybankok állítása Magyarországon a pénzürték helyreállítása nélkül is lehetséges ugyan, azonban az ország legfontosabb érdekei azt követelik, hogy az önálló magyar bankrendszer létesítése tervszerűleg oly módon történjék, hogy a bankok alapításával egyidejűleg és épen általuk a pénzürték helyreállítása, illetőleg szilárd és önálló magyar pénzürték létrehozatala is fogamatba vétessék.

Catinelli Hector el nem fogadhatja a feleletet, mivel azon nézetben van, hogy először rendezni kell a valutát és csak azután lehet magyar bankot vagy bankokat alapítani.

Speletits Bódog szintén nem fogadhatja el e formulázást, mivel az általa előadandó tervszerinti bankok

alapítását a jelenlegi viszonyok közt feltétlenül lehetségesnek és üdvösnek tartja.

Oppodi Alajos az eddigi viták folyamára visszatekintve, azt látja, hogy egy veszedelmes circulus vitiosusban forgunk. Bankokat alapítani lehetetlennek látszik, mivel a valuta rendezve nincs, ellenben a valuta nem állítható helyre, mivel erre rendkívüli áldozatokat kellene hozni. Azon kérdés, lehet-e a valuta helyreállítása nélkül bankokat alapítani, olyan, mint az, lehet-e a második emeletből kiugrani? Lehetni, lehet; de ki volna olyan örült, hogy megtegye? Viszont fejtünk felett már ég a háztető és az ablakon kívül más menekülésünk nincs. Mit kell ily helyzetben tennünk; mert helyzetünk valóban ilyen... A circulus vitiosusból ott kell kitörnünk, a hol leggyengébb. Pénzpiacunkat az osztrák nemzeti banktól függetleníteniünk mulhatlanul kell; tehát mulhatlanul kell bankokat alapítanunk. És minthogy ez a valuta helyreállítása nélkül vészés és veszélyes, de a valuta helyreállítása az összbirodalomra nézve töltünk nem függ és ránk nézve lehetetlen, azon kell lennünk, hogy a valutát Magyarországra nézve állítsuk helyre.

Catinelli Hector az Oppodi ur által tett előzmények helyességét nem akarja vitatni, de ezeket megengedve is tagadja a belőlök vont következtetéseket. Oppodi urnak egyik állítása érvkép volt felhozva, holott nem az, hanem csak feltevés. Feltevés az, hogy Lajthántúli szomszédaink nem akarnának segédkezet nyújtani arra, hogy a valuta együttes erővel az egész birodalomban rendeztessék; e feltevés nézete szerint nem helyes, mert majdnem bizonyosnak tekinthető, hogy az osztrákok hajlandók lesznek a valutát rendezni. És ha ez áll, már

nem ég a tető fejünk felett, s nem kell a második emeletről leugranunk.

Mudrony Pál. Nem abban látja a veszélyt, hogy az osztrákok nem hajlandók valutájukat helyreállítani, hanem abban, hogy Magyarországnak nincs önálló pénz- és hiteltügye, s ennél fogva az állami élet egyik legnélkülözhetlenebb kellékét nem bírja. Az osztrák valutának együttes vagy külön helyreállítása által tehát a veszély nem is volna elhárítva, s ennél fogva az ez irányban netalán teendő erőlködést és áldozatokat céltévesztetteknek tartja. Magyarországnak egyébiránt nincs is érdekében, hogy az osztrák valuta helyreállításával törődjék; érdekében csak az áll, hogy saját birodalmában gondoskodjék szilárd és egészséges alapú pénz és hiteltügy létesítéséről: de ezen törekvések is csak másodérdekűek. Fontosabb — mondhatni életkérdés — az, hogy a hazai pénzforgalom és hiteltügy a bécsi piactól függetlenné tétessék; és minthogy ez csupán önálló jegybankrendszer által létesíthető, csatlakozik Speletits nézetéhez, mely szerint jegybank vagy jegybankok állítása nemcsak lehetséges, hanem mulhatlanul és sürgősen szükséges és kellő szervezet mellett üdvös.

Több tag részéről azon óhajtás nyilvánítottán, hogy a mai vitatkozás a felelet formulázásával befejeztessék.

Máday Izidor felhívja Oppodi urat, hogy előadásának folyományakép az általa adatni szándékolt feleletet formulázza.

Oppodi Alajos javasolja, hogy a felelet olykép formuláztassék, miszerint: jegybank vagy jegyban-

kok állítása nemcsak lehetséges, hanem mulhatlanul szükséges, s hogy ez okból a valuta minél előbb rendezendő.

Ezen felelet el nem fogadtatván, a mai vita be-
záratik.

Horn Ede,
elnök.

Jegyzette :
Mudrony Soma.

Negyedik ülés.

1870. február 28-án.

Elnök: Horn Ede.

Tollvivő: Mudrony Soma.

Tárgy: bankenquête kérdőpontjai.

A függőben hagyott 5-ik pontra nézve határoztatik, hogy az erre adandó válasz a 6., 7. és 8. kérdőpontok feletti tanácskozások befejezése után fog formuláztatni.

Olvastatnak a bankenquête 6-ik 7-ik és 8-ik kérdőpontjai, melyek így szólnak:

„6. Kivánatos-e és ha igen, lehetséges-e a pénzürték (valuta) azonnali visszallítása?

7. Mi módon, minő eszközökkel történhetik e visszaállítás?

8. Ha azonnal nem eszközölhető a pénzürték (valuta) visszaállítás, mi módon kell azt előkészíteni?”

Mudrony Soma bővebben kifejti ama nézetét, hogy 1) a jegybankok állítása, 2) a valuta visszaállítás és 3) a hazai pénzüpiacz függetlenítése együttes tervszerű operatio által veendő fogantba.

Hogy ezen operatio nagyobb szerű megrázkodtatások nélkül lebonyolítható legyen, szükségesnek tartja, hogy a forgalom igényeinek megfelelő fizetési eszközök hirtelen

meg ne fogyatkozzanak; nem tartja tehát czélszerűnek, de talán lehetségesnek sem, hogy a forgalomban levő fizetési eszközök erőszakos rendszabályok által forgalomból kivonassanak vagy kiszoríttassanak anélkül, hogy helyüket azonnal más megfelelőbb fizetési eszközök foglalják el. Az első elv tehát, mely a jelzett operatiók keresztülvitelénél irányadónak veendő, az, hogy a kérdés lebonyolítása fokozatosan eszközöltessék.

De az ország anyagi helyzetét tekintetbe véve az is felette kívánatosnak látszik, hogy azon önálló és szilárd magyar bank és pénzrendszer, melyet a mostani helyébe léptetni akarunk, ne kerüljön az államnak nagy áldozatába. A második elv tehát, hogy az életbeléptetendő bank- és pénzrendszer olyan legyen, mely csekély áldozatok mellett a nemzet gazdasági erejének lehetőleg jövedelmező hasznosítását tegye lehetővé.

A legelső kérdés, mely már most felmerül, az, vajjon milyen bankrendszer vétessék célba, állami bank vagy bankszabadság?

Mínthogy a nemzetgazdasági tudomány eddig még sem az egyik sem a másik rendszert mint egyedül üdvözítőt el nem fogadta, czélszerűtlennek látszik akár az egyik, akár a másik felett pálczát törni: elégséges az, ha jelenleg oly intézkedéseket teszünk, melyek a jövődöbeli szabad fejlődésnek akadályokat nem teremtenek. Különben e kérdés most még mellékes fontosságu, mivel a jelen pillanatban a tiszta bankszabadság azonnali életbeléptetése nemes-fém valutával ugysem lehetséges, míg a jelenlegi államjegyek forgalomban vannak; ezeknek

azonnali visszavonása pedig a forgalom veszélyes megszorítása nélkül ugysem eszközölhető. Mellőzve tehát a kérdés elméleti és elvi eldöntését, jelenleg elég annyit megállapítani, hogy az életbe léptetendő magyar bankrendszer ne birjon azon hátrányokkal, melyek a kormányi bankok vagy a monopolisztikus bankok ellen joggal felhozhatók.

Szólo azt véli, hogy van mód, mely által mindezen nemzetgazdasági követelményeknek meg lehet felelni, s ez egy tervszerű műveletnek fokozatos keresztülvitele. E művelet körülbelől következőleg vázolható.

1. Mindenekelőtt különitessék el a közös függő adósságnak Magyarországra eső része az Ausztriára eső résztől. Ezáltal Magyarországnak külön önálló függő adóssága lesz. Ezen függő adósság nyilvánitassék Magyarországon legal tendernek.

2. Ezen legal tender értékének helyreállítása céljából adassék ez államjegyeknek bankszerű fundatio, vagyis alapitassék egy magyar állami bank, megfelelő arany vagy ezüst fundatióval és azon jogositvánnyal, hogy az általa kibocsátandó jegyek törvényes fizetési eszközt képezzenek, magától értetődvén, hogy e bank jegyeit mindenkor arannyal, vagy ezüsttel tartozik beváltani.

3. Ezen bank eszközölje a közös függő adósság Magyarországra eső részének magyar legal tenderrel való beváltását.

Szembeszökő, hogy ha ezen bank jegyeit arannyal vagy ezüsttel be fogja váltani, ezen jegyek az arany- és ezüsttel egyenlő értékűek lesznek, és a valuta Magyarországon helyre lesz állitva. De ezen szilárd értéket jövőre nézve is biztosítani kell, s ezen okból multhatlanul szüksé-

ges, hogy a bank a kormánytól és országgyűlési majoritásoktól függetlenné tétessék, ami többféle módon eszközölhető, például jól elzáradékozott bankstatutumok által, melyeknek megtartásaért, az államszámvevőszék mintájára függetlenített bankigazgatóság felelős. De történhetik azáltal is, ha a bankalap oly módon szereztetik meg, hogy az összes nemzetnek, de nem centralizált (állami) hanem decentralisált (községi) tulajdona legyen. Mindezeket bővebben fejtegetni és indokolni most még nincs helyén; de annyi bizonyos, hogy ily módon a legal tender értéke szilárd alapra lesz helyezve. Természetes, hogy a bankalapot elő kellene teremteni, ami vagy állami költsön, vagy szorosabb értelemben nemzeti aláírások által történhetik meg; természetes az is, hogy ez kamatfizetést involvál, de ezen kamatok, a dolog természetete szerint, bőven fedezve lesznek a bank jövedelméből, sőt még tiszta nyereség is maradni fog, mely az összes nemzet javára fog válni, s egyenértékét kepezendi az adóalapnak. A művelet tehát az országnak semmi áldozatába nem kerülne, és lenne önálló, szilárd alapu pénzünk.

Mindez azonban legkevésbé sem gátolná a bankszabadságnak meghonosítását. E czélból normatív rendszabályokat tartalmazó banktörvényt kellene hozni, melynek alapján mindenkinek szabadságában állna bankokat alapítani azon kötelezettséggel, hogy jegyeiket eme bankok nemes fémmel vagy legal tenderrel beváltani kötelesek. Talán nem szükséges bizonyítgatni, hogy ily módon mind a három cél el lenne érve, melyre ez ügyben törekednünk kell: 1) lesznek magyar bankjaink; 2) a valuta helyre lesz állítva, és 3) pénz-

piacunk az osztrák és általában az idegen befolyástól függetlenné lesz téve.

Az előadottak nyomán nagyon könnyű lesz a 6. 7. és 8. kérdőpontokra adandó feleleteket formulázni.

Mudrony Pál fejtegeti, hogy az előtte szóló által vázolt műveleteknek teljes lebonyolításáig számos mellékes kérdés merül fel, melyeknek megoldásáról szintén előlegesen a műveleteknek fogamatba vétele előtt kell gondoskodni. Különösen szükségesek lesznek külön szabályok az államjegyek beváltására nézve, nevezetesen azon viszonyra nézve, melyben a jelenlegi fizetési eszközök az új fizetési jegyekhez állni fognak; szükséges a magyar budgetet új magyar valutában megcsinálni, illetőleg átszámítani; szükséges külön intézkedés a salinenscheinokra nézve. Mindezen intézkedések és rendszabályok azonban a dolog természetéből könnyen kifejthetők.

Elnök a tanácskozás irányát összefüggésbe hozza a már megállapított feleletekkel. Azon kérdésre, lehet-e jegybankokat állítani Magyarországon, míg Ausztriában kényszerfolyam van, a felelet az, hogy lehet, más kérdés az: vajjon lehet-e teljes értékű magyar bankjegyeket forgalomba hozni, míg Magyarországon az osztrák bankjegyek és osztr. államjegyek képezik a fizetési eszközt? Felelet az, hogy lehet; de nem kívánatos. Netalán félreértések elkerülése végett azonban megjegyzendő, hogy Magyarországon az osztrák nemzeti bank jegyei kényszerfolyammal nem bírnak, holott Ausztriában az állammal kötött szerződés értelmében a 80 millió frtnyi kamattalan kölesön visszafizetései kényszerfolyammal bírnak. Az alapítandó bankok tehát Magyarországon más állással bírnak mint Ausztriában. Nálunk jegybankok alapításának

a nemz. bank privilegiuma nem áll útjában, de a valuta visszaállítására sem ütközik azon akadályba, hogy az osztr. bank jegyei kényszerfolyammal bírnának. Viszont az állítandó magyar bankok nem volnának kötelesek az államjegyeket elfogadni, holott az osztrák bank azokat elfogadni tartozik; tehát az állítandó magyar bankokra nézve az államjegyek disagiója sem akadály a valuta helyreállítására. A valuta helyreállítása tehát Magyarországon jogi akadályokba nem ütközik. Oszítja azon nézetet, hogy a valuta a bank vagy bankok felállítására alkalmával állíttassék helyre; ez lehetséges is, és pedig nemcsak állami bank által, hanem szabad bank által is, mert biztosan feltehető, hogy szívesen fognak vállalkozni tőkepénzesek jegybank állítására azon feltétel alatt is, hogy a magyar államra esendő államjegyeket eme bank beváltsa.

Speletits Bódog. Csak a valuta helyreállítására nézve kívánja nézetét előadni. A valuta helyreállítható sőt magától helyreáll ott, ahol bizonyos, a forgalom igényeinek megfelelő mennyiségű fizetési eszközök vannak forgalomban, melyeknek önkényszerű szaporítása lehetlenné van téve. Ez reánk nézve jelenleg nem áll. A fizetési eszköz Magyarországon és Ausztriában ugyanaz; és Magyarország nincs azon helyzetben, miszerint e fizetési eszköznek szaporítását megakadályozhatná. Jelenleg Ausztria talán nem akarja a fizetési eszközt szaporítani, de jöhet olyan idő, midőn erre kényszerítve lehet; és akkor a valuta helyreállítására fordított áldozatok ismét eredménytelenek lesznek. Ezen eshetőség beáll, mihelyt a monarchia háboruba keveredik. Háboru idejében az államszükségletek felszaporodnak, a jövedelmek ellenben

megfogyatkoznak, úgy hogy a floating debt ismét növelteni fog, még Magyarország ellenzése daczára is. Mig tehát közös államjegyek vannak, addig a valuta helyre nem állitható. Mindenekelőtt és okvetlenül külön kell tehát választani a lebegő adósságból Magyarországra eső részt, hogy azután afelett hazánk érdekeihez képest szabadon intézkedhessünk. De az adósság-elkülönítésnek nem kell itt megállapodni, a consolidált adósságot is külön kell választani már csak azért is, mivel ez adósság kamatait legnagyobbbrészt papírral kell fizetni, és ha az osztrák és magyar papírpénz egyaránt fog használtatni kamatfizetésre, a magyar papírpénz ismét solidaritásba fog keveredni az osztrák papírpénzzel. De czélszerű és szükséges ez elválasztás még más okból is. Mihelyt ugyanis a magyar államadósság el lesz különítve, annak alapján az amerikai bankrendszer példájára jegybankokat lehet állítani.

Klapka György a bankügyben teljes és gyökeres kurát lát szükségesnek, ami csak azáltal lehetséges, ha azonnal magyar bank állittatik. Ilyen bank mulhatlanul szükséges, hogy legyen a magyar államnak, illetőleg kormánynak bankárja, kinél az állampénzek letétbe adhatók, és aki az állam fizetéseit teljesítse. Jelenleg ily bank nincs, minek folytán az állam pénzeit Bécsben kell elhelyezni. Ezen helyzet felette veszélyessé válhatik, s máresak ezen okból is minél előbb gondoskodni kell magyar bank állításáról. Ha ezen bank felállittatik, gondoskodni kell arról, hogy egyéb jegyek ne maradjanak forgalomban, mert viszonyaink között kétféle jegy forgalomban nem lehet, mivel ezáltal épen a szegényebb osztályok folytonos megkárosításnak lesznek kitéve. Ami e

bank felállításához szükséges pénzt illeti, azon nézetben van, hogy ez az államjavak egy részének eladása által volna megszerezhető. És minthogy a banknak azonnal meg kellene működését kezdenie, de az államjavak rögtön nem volnának kellően értékesíthetők, ha egyszerre áruba bocsáttatnának: e tekintetben egy provisorium válnék szükségessé, mely alatt az eladási üzlet valamely közvetítő által lebonyolíttatnék. Ami az ügy concret kivitelét illeti, szerződést lehetne kötni valamely consortiummal, mely mintegy 50 milliót előlegezne, és amely 8—10 év alatt az államjavak eladásából eredményezett összegekből elégittetné ki. Lehetne különben a szükséges összeget az államjavak által fedezett részlet-utalványok kibocsátása által is fedezni. Szóló lehetségesnek sőt valószínűnek tartja, hogy a magyar bank életbe léptetése és a pénzrendszer rögtönös átalakítása pénzzavarokat sőt talán válságot fog előidézni. De attól visszarettenni nincs ok; ha még oly nagy krízis állna is utunkban, keresztül kell azon törni, hogy pénz- és hitelügyünk függetlenné tétessék.

Oppodi Alajos nézeteit ilyenformán foglalja össze. Rész jegyekkel bíró bank nem kell. Jó jegyekkel bíró bank alapítása számos nehézségekkel jár. Első nehézség, hogy ha Magyarországon más pénzjegyek lesznek forgalomban, akkor a jelenlegi fizetési eszközöknek disagioja természetes magasságára, azaz 32—33%-ra emelkedik, ami nagy veszteségeket fog maga után vonni. Másik nehézség, hogy a magyar kormány megígérte, miszerint a bankprivilegium lejártáig jegybankot nem engedélyez. Harmadik nehézség a 80 millió frtnyi kamattalan kölcsön. Minthogy ezen nehézségeket legyőzni bajos, 1876-ig egy provisoriumot kellene létesíteni olyanformán,

hogy az osztrák nemzeti bank alapja a quota arányában két részre osztatnék, és Magyarországon egy külön bank létesíttetnék ez alapból; e bank a kereskedelem, az ipar és a földművelés képviselői köréből választott igazgatók vezetése alá lenne helyezendő.

Elnök a szakosztály általános helyeslése mellett némely felhozott nézetekkel szemben precizirozza a bankra és pénzforgalomra vonatkozó jogi viszonyokat. Mindenek előtt a bankmonopoliumnak Magyarországon nincs jogi érvénye; a bankjegyeknek Magyarországon nincs kényszerfolyama. Magyarország a 80 millió frtnyi kamattalan kölcsönből semmit el nem vállalt, s annak folytán arról, hogy Magyarországra nézve e kölcsön számításba jöhetne, szó sem lehet. Ami a forgalomban levő 300 millió frtnyi állam-papírpénzt illeti, arra nézve Magyarország a kényszerfolyamot szintén nem mondta ki, hanem értük csupán csak közös garantiát vállalt. Ennélfogva semmi sincs utjában annak, hogy külön magyar bankjegyek hozassanak forgalomba, mi ha megtörtént, minden más pénzjegy megszűnik fizetési eszköz lenni, és legfeljebb mint disagioval bíró árú maradhat forgalomban.

Weiss Berthold eszmemenete következő. Ha a forgalomban levő fizetési eszköz disagioját megakarjuk szüntetni, tudnunk kell, mi e disagio oka. Az ok az, hogy több papírpénz van forgalomban, mint a mennyit a forgalom igényel. A disagio tehát meg fog szűnni, mihelyt a felesleges papírpénz a forgalomból ki lesz vonva. E kivonás többféle módon történhetik. Ilyen először a devalvatio. Ez azonban nem helyeselhető, mivel az állam hitelének sokat árt. A másik mód a consolidálás. Ha a 412 millió frtból reánk eső lebegő adósságot egy-

szerre consolidálni akarnók, erre egy nagyobb szerű államkölsön volna szükséges, mely mintegy 7% kamatra megszereztetvén, évenként mintegy 11 millió frttal terhelné a magyar budgetet. Tekintve az ország anyagi helyzetét, ez oly tehernek tűnik fel, minőt az állam ez idő szerint magára nem vállalhat. Ezen mód tehát nem oportunos. Eszerint nem marad más mód, mint a lebegő adósságnak részletenkinti fokozatos visszaváltása, amint ezt Svéd-Norvég ország 1817-ben megkezdte. Ha a *reductio* annyira előre haladt, miszerint a *disagio* teljesen megszűnt, a létező állam-jegyeket pelectaszerűleg korlátozott fedezetlen bankjegyekre lehetne convertálni.

Ezen *reductio* történhetnék az államnak nagyobb megterheltetése nélkül is, és pedig progressiv arányban. Az eszközöket erre nézve szolgáltatná azon megkimélés, melyet az állam tehetne azért, hogy az *agio* mindig kevesbednék. Köztudomásu ugyanis, hogy az államadóssági járulékból mintegy 12 millió frt ezüstben fizetendő; ha az *agio* lejjebb szálland — a megkezdett *reductio* folytán — az állam ennél jelentékeny összeget nyer. — Hasonlókép a vasuti garantiák ezüstben fizettetnek; a közelebbi években a tényleg fizetendő összegek mintegy 8 millióra lesznek számithatók. Ha tehát az ezüst *agioja* kisebb lesz, itt is jelentékeny megkimélés fog mutatkozni. A közös költségekre fizetendő *quota* is kevesebb lesz, ha az ezüst *agioja* csökkenni fog. Mindezen megkimélések évenként jelentékeny összegre fognak rugni, mely törlesztésre lesz forditható. Később az államjegyek consolidálhatók lesznek. Addig, míg ez megtörténhetnék, a magyar államjegyek legal tendernek lesznek nyilvánítandók.

Kanitz Mór, más oldalról fogván fel a dolgot, azon kérdést veti fel, nem volna-e czélszerű megkísérteni, hogy a valuta Ausztriával együttesen rendeztessék; és azon eredményre jut, hogy igen, és pedig leginkább azon okból, mivel nem hiszi, hogy Ausztriától külön válva célt lehetne érni. Egyik főakadály e tekintetben az, hogy Magyarországon azon előítélet uralkodik, miszerint az agió magassága Magyarország gazdasági viszonyaira kedvező hatást gyakorol. Ezen előítéletet nagyon nehéz lesz leküzdeni, s ez okból a valuta visszaállítására irányzott törekvések Magyarország lakosainak közvéleménye által nem fognak támogattni. Ez okból Ausztriával együttes eljárást ajánl, és javasolja, hogy mindaddig, míg ily módon a valuta helyreállítható nem volna, a legaltenderstock fentartandó volna.

Ertl Károly nagyon fontosnak tartja azt, hogy ezen ügy oly módon bonyolítassék le, miszerint a forgalom és hitel rázkodást ne szenvedjen, és krízis ne következék be, mivel egy új krízis Magyarországot alapjában rendíthetné meg. A valutának önmagától kell helyreállni, és bizonyynyal helyre is fog állni, ha az ország anyagi jóléte emelkedni fog. Osztja azon theoriát melyet Mudrony Soma kifejtett, de gyakorlatilag könnyebben kivihetőnek véli Weiss B. javaslatát. Előlegesen azonban azt véli, hogy Oppodi Alajos kifejtése szerint a bankalap megosztásával is meg lehet elégedni.

Hunfalvy János a bankalap megosztása feletti vitát nem tartja idetartozónak, mivel a bankalap felett rendelkezni Magyarországnak nincs hatalmában, de nem is vezetne célra a bankalap megosztása, mivel általa a magyar pénz- és hiteltügy nem függetleníttetnék. Erről

tehát szó sem lehet. Ami az új pénzrendszer meghonosításával járó nehézséget illeti, azokat tagadni nem akarja, de a mostani állapot nem maradhat, s azért azon változtatni kell; mert jelenleg Magyarország pénz- és hitelügye se nem solid se nem független, Magyarországon tehát a forgalomban levő pénz jelenleg nem tekinthető értékmérőnek, holott ez a nemzetgazdaságnak egyik elengedhetlen kívánalma.

Hogy mikép kell a kérdést megoldani, arra nézve mindenképp előtt azon nézetben van, hogy a valutakérdést a bankkérdéstől külön választani nem lehet. Ehhez képest a lehető legrövidebb idő alatt a következő intézkedéseket tartja szükségesnek.

1. Tisztán külön kell választani a függő adósságnak Magyarországra eső részét, s azt magyar függő államadósságnak nyilvánítani.

2. Törvényesen rendezni kell az osztrák nemzeti bankkal való viszonyt, és világosan ki kell mondani, hogy bizonyos törvényesen meghatározott időponton túl, az osztrák nemzeti bank jegyei megfognak szünni fizetési eszköz lenni.

3. Magyar nemzeti bankot kell decretálni, és a függő adósságot át kell adni a banknak, azon kikötéssel, hogy azt bizonyos idő alatt beváltsa. Ezen bankot a kormány befolyásától törvényesen biztosítani kell, s egyuttal megszabni azon összeget, melynek erejéig a tiszta államhitel által fedezett bankjegy-forgalom terjedhet.

Ezen intézkedések által a kérdés rázkódtatás nélkül megoldható. De éppen azért mivel ez intézkedések kivitele hosszabb időt fogna igénybe venni, az előké-

szító lépéseket azonnal fogantatba kell venni, s nevezetesen az 1. és 2. pont alatti lépéseket minél előbb el kell határozni.

Kétséget sem szenved, hogy ezen lépések megtétele után a magyar államjegyek hitele lényegesen javulni fog és disagiojuk jobban-jobban el fog enyészni; és erre nézve bizton feltehető, hogy az osztrákok Magyarország példáját követni fogják és akkor azután elérhető azon kívánalom is, hogy a valuta együttesen állíttassék helyre.

Az előadott intézkedéseknek létesítése után normatív rendszabályok alapján bátran ki lehetne mondani a bankszabadságot.

B. Bánffy Endre kiemeli, hogy jóformán az összes szőlők abból indultak ki, miszerint a függő adósságot el kell osztani. Minthogy az adósságot a vám és kereskedelmi szövetség értelmében történt a garancia-vállalás, ez ügyben új egyezkedésre lesz szükség, mely azonban nehézségeket nem fog okozhatni. Az önállósított lebegő államadósságra nézve két további eljárás ajánlott: 1) hogy az adósság consolidáltassék, 2) hogy bankszerűleg (állami bank által) fundáltassék. Az első mód nagy áldozattal jár s azért azt nem véli fogantatosíthatónak, a második mód nem kerül nagy áldozatba, s azért ezt előnyösebbnek tartja.

Lehetőnek tartja különben, hogy az állami bank lassankint amortisáltatnék, úgy hogy utóbb csupán magánbankok maradnának a pénzpiacozon; de ez csak akkor történhetnék meg, ha a szabad bankok intézménye oly fejlődést venne, miszerint a bankok a forgalom igényeinek teljesen megfelelni képesek lennének.

A Weiss Berthold által kiszámított megkiméléseket, melyek az agio csökkenéséből erednének, a nemzet és különösen az adózók szempontjából illusoriusnak tartja, mert a mennyit az állam az ezüstben fizetendő kiadásoknál nyerne, annyival többet veszítene a papirban fizetendő kiadásoknál, miután a papir nagyobb értéket képviselne.

Oppodi azon ajánlatára vonatkozólag, hogy az osztr. nemzeti bank alapja megosztassék, és az ily módon alapítandó magyar bank vezetése az ország anyagi érdekeit szivükön viselő ferfiakra bizassék: azon megjegyzést teszi, hogy a nemzeti bank mint részvényes társaság csupán és kizárólag részvényesektől függ, tehát ilynemű javaslatoknak nincs gyakorlati haszna.

Heksch Sándor czáfolja azon nézetet, mintha a valuta helyreállításából nagyobb krisis eredhetne. Azon többlet, melyet a termelők a magas agio folytán nyerni vélnek, csak látszólagos, mivel e többlet vám-ban, szállítási díjban sat., ismét kiadatik.

Elnök ezek alapján a nyilatkozott véleményeket következőleg foglalja össze:

A szakosztály egyetért abban, hogy a „valuta helyreállítása“ alatt az osztrák nemzeti bankjegyek és a jelenlegi közös államjegyek kényszerfolyamának megszüntetése és az arany- és ezüstforgalomnak újbóli meghonosítása, illetőleg a leendő magyar fizetési eszközök disagiojának elenyésztetése értendő.

Ennek elérése kívánatos és azért erre törekedni kell; de hogy ennek azonnali elérése magyar bank, vagy bankok állítása által sem lehetséges, majdnem általánosan elismertetik.

Ennélfogva a szakosztály szükségesnek tart bizonyos előleges intézkedéseket. Nevezetesen teljes egyetértés uralkodik a szakosztályban arra nézve, hogy mindenek előtt külön kell választani a közös garancia alá helyezett lebegő államadósságnak Magyarországra eső részét, és azt külön magyar lebegő adósságnak kell nyilvánítani; úgy hogy a magyar állam a felett saját tetszése szerint intézkedhessék és rendelkezhessék.

Hasonlóképp megegyez a szakosztály abban, hogy törvényesen mondassék ki, miszerint az osztrák nemzeti bank jegyeit, mint a melyek Magyarországra nézve csak szabad forgalmi eszközt, nem pedig törvényes fizetési eszközt képeznek, ilyenül elfogadni senki sem köteles.

Ha ezen intézkedések megtétettek, magyar jegybank vagy jegybankok alapítása azonnal foganatba lesz vehető; még azon esetben is, ha Ausztriában a kényszerforgalom tovább fennállna; azonban kétségtelen, hogy Magyarországnak a valuta helyreállítására irányzott intézkedései erős pressiót fognak gyakorolni arra nézve, hogy Ausztria is kövesse Magyarország példáját; ami hogy megtörténjék, kívánatosnak látszik.

Ezen alapítandó egy vagy több jegybank állítása alkalmával, vagy (mások szerint) e jegybank által kell a valutát helyreállítani.

Hogy milyen legyen az eljárási mód a valuta helyreállításánál; vajjon egyszerre vonassanak-e ki a forgalomból az államjegyek, vagy részletenkint fokozatosan; vajjon forgalomban hagyassanak-e, (természetesen magyar jegyekre convertálva) és pedig bankszerű fundatíóval ellátva vagy anélkül, arra nézve most még szétágaznak a nézetek.

Különben ez most még nem nagyon égető kérdés; mert annyi bizonyosnak tekinthető, hogy a magyar lebegő adósság elkülönítése és az osztr. bankjegyek iránti törvényes nyilatkozat megtétele után, a magyar lebegő államadósság disagioja enyészni fog, különösen ha annak habár részletes törlesztése is kimondatik és foganatba vétetik; minek folytán a valuta helyreállítása lényegesen meg lesz könnyebbitve.

Végül egyetért a szakosztály abban, hogy a pénzszerkesztésnek illetően alakítása talán némi zavarokat illetőleg forgalmi nehézségeket okozhat, de ezek a jelenlegi teljesen bizonytalan sőt veszélyes állapothoz képest bizvást elviselhetők és elviselendők.

Horn Ede,
elnök.

Jegyzette:
Mudrony Soma.

Ötödik ülés.

1870. mart. 7-én.

Elnök: Horn Ede.

Tollvivő: Mudrony Soma.

Tárgy: bankenquête kérdőpontjai.

Elnök az ülést megnyitván, javaslatba hozza, hogy az utolsó (9-ik) kérdőpontnak megvitatása előtt a szakosztály véleményezését magába foglaló emlékiratnak szerkesztésére kiküldendő bizottság választassék meg, és e bizottság tagjai jelöltessenek ki egyuttal arra is, hogy az igazgatóság által a bankenquête-bizottság előtti megjelenésre kiküldessenek.

Ez indítvány felett némi eszmecsere fejlődvén ki, a szakosztály abban állapodik meg:

hogy a jelzett két functióra csak egy és pedig 3 tagból álló bizottság választassék, azon megbizatással, hogy munkálatát a jegyzőkönyvekben foglalt nézetek alapján elkészítvén, a jövő szakosztályi ülés elé terjessze.

A választás foganatosítására a választó-czédulák beadatnak, s a szavazatok összeszámításából kitünvén, hogy a legtöbb szavazat Weisz Berthold, Mudrony Soma és Hunfalvy János urakra esett,

nevezettek az érintett bizottság tagjaiul megválasztottaknak nyilvánítatnak, s az igazgatóság előtt az

enquôte - bizottság elé leendő kiküldésre javaslatba hozatnak.

Olvastatik a 9-ik kérdőpont, mely így szól:

„Általában minő intézkedések szükségesek arra, hogy hazánkban a rendszeres pénzforgalom biztosítottassék s a hazai hitel önálló szilárd alapokra fektetessék?”

Ezen kérdésre vonatkozó feleletek az előbbi pontoknál már nagyobbrészt ki levén fejtve, kérdés merül fel, vajjon szükséges-e ezen kérdőpontot még tüzetesen tárgyalni.

Néhány tag a tárgyalást kívánván :

e pont röviden tárgyalatni határoztatik.

Az egyes szőlők következő intézkedések megtételét vélik szükségesnek :

Mudrony Soma szükségesnek véli, hogy Magyarország békés és törvényes uton oda törekedjék, miszerint nemcsak a lebegő, hanem a consolidált adósság is elkülönítettessék és a nemzet kezelése alá helyeztessék, és pedig azért, mivel az adósság kamatainak nagyobb része osztrák állami értékben fizetendő, Magyarország tehát ezen mintegy 17 millió ftnyi összegnek (17.412,000) évenkinti megszerzésére van utalva, miáltal hazai pénzpiacunkra jelentékeny nyomás gyakoroltatik, — és az osztrák érték ingadozása hazai piacunkra is áthat.

Weisz Berthold szükségesnek véli, hogy e pontnál döntessék el: először is, minő bankrendszer legyen Magyarországon életbeléptendő? És erre nézve sem a központi bankrendszert, sem az absolut szabad bankrendszert nem véli teljesen pártolandónak, legalább az ország jelenlegi helyzetében. — A központi bankrendszer vagy

helyesebben a bankügyi centralisatio nálunk már csak azért sem ajánlatos, mivel a nemzetiségeknél nagy resensust okozna. — A jegybankokra nézve tehát az ugynevezett több-bankrendszert ajánlja. Ellenben a jelzálogbankokra és egyéb bankokra nézve a teljes — törvényhozásilag rendszeresített — szabadságot óhajtja; óhajtja továbbá a váltótörvények korszerű reformját.

K a n i t z M ó r. Kivánatosnak tartja, hogy a magyar kormány oda hasson, mikép a rendszeres pénzforgalom Ausztriában is minél előbb életbelépjen, és hogy egyáltalában a monarchia két felében egyenlípést tartva haladjon a pénz- és hitelügy rendezése.

H e g e d ű s S á n d o r. Ezt szintén kivánatosnak ugyan, de a jelen kérdőpontok keretén és a magyar állam hatáskörén kívül esőnek tartja.

A bankrendszert illetőleg nagy súlyt fektet arra, hogy az engedélyezési rendszer tökéletesen megszűnjék, és hogy törvényhozásilag határozottassanak meg azon feltételek (normatív szabályok), melyeknek teljesítése folytán mindenkinek jogában álljon bankot alapítani.

B. B á n f f y E n d r e. A teljes bankszabadságot óhajtja czélul kitűzni, és e czélnak elérését az elébbi kérdőpontoknál felmerült nézetekhez képest a szabad bankok mellett alapítandó magyar állami banknak fokozatos amortisatiója által véli megközelítendőnek.

G y ö r g y E n d r e arra figyelmeztet, hogy a törvényhozás az 1867-ki kiegyezési törvényekben már kifejezte azon intentióját, hogy a függő államadósság meg-alapittassék (fundiren).

S p e l e t i t s B ó d o g a consolidált adósság elkü-

lönítését óhajtandónak tartja, de egyuttal olyan óhajtásnak, melynek teljesülése nem függ egészen tőlünk.

Azonban vannak intézkedések, melyeknek életbeléptetése egészen magunktól függ, és melyek a pénzforgalom megszilárdítására nagy befolyással bírnának.

A legközelebbi pénzválságnak oka nagy részben abban rejlett, hogy nem volt jó társulati törvényünk, mely a részvénytársaságoknak gátot vethetett volna. Ez okból szükségesnek tartja, hogy jó szigorú társulati törvény alkottassék.

Emellett a hiteltársulatokra vagy bankokra nézve szintén külön törvény lenne szükséges. Hogy milyen legyen az életbeléptetendő bankrendszer, arra nézve azon véleményben van, hogy az Amerikában *status-bankok* neve alatt ismert szabad bankrendszert ajánlja mintául, mint olyan rendszert, mely a legbiztosabb alapra, a kölcsönös jótállásra van alapítva, és a mely a legnagyobb válságok közepette, midőn az ugynevezett szabad bankok sorra buktak, rendületlenül megállott. Ezen rendszerre vonatkozó Iowa állami banktörvényt a szakosztályal közölni fogja.

Elnök a nyilvánult nézeteket következőkben foglalja össze:

A szakosztály a hitel megszilárdítására nézve kívánatosnak tartja, hogy a magyar kormány igyekezzék oda hatni, hogy esetleg Ausztria is kövesse Magyarország példáját a valuta helyreállításában s általában pénz- és hitelügyének rendbehozatala tárgyában.

A magyar államnak saját hatáskörére vonatkozólag, szükséges, hogy a társulati törvények gyökeresen reformáltassanak, hogy névszerint az engedélyezési rendszer

helyébe normatív szabályokhoz kötött részvénytársulati törvény hozassék.

Az életbeléptetendő bankrendszerrel is normatív szabályzatokat tartalmazó banktörvény veendő alapul.

Ezek mellett szükséges a váltó és kereskedelmi törvényeknek korszerű reformálása.

Horn Ede,
elnök.

Jegyzette:
Mudrony Soma.

...
 ...
 ...
 ...
 ...

...
 ...

...
 ...

EMLÉKIRAT.

EMIL BRUNNEN

Az orsz. magyar iparegyesület
nemzetgazdasági szakosztályának

E M L É K I R A T A

a jegybankügy tárgyában.

(Feleletül a jegybankügyben országgyűlésileg kiküldött bizottság kérdőpontjaira.)

Az orsz. m. iparegyesület nemzetgazdasági szakosztálya meg levén győződve, hogy a jegybankügy megoldása Magyarország összes mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi érdekeire nézve alig kiszámítható horderővel bir, örömmel ragadta meg az alkalmat, hogy e bonyolodott és számos nehézségekkel járó kérdésnek megoldását a maga részéről is lehetőleg előmozdítani segítse.

Ez okból a bankügyben országgyűlésileg kiküldött bizottságnak kérdőpontjait beható eszmecsere tárgyává tette s véleményének a következő emlékiratban adott kifejezést.

Az enquête-bizottság kérdőpontjainak tárgyát két egyaránt nagyfontosságú és egymással némi összefüggésben levő, de mégis önállólag is tárgyalható nemzetgazdasági kérdés képezi : a közelebbi pénzválság és a jegybankügy.

Mielőtt a válságra vonatkozó kérdőpontokra szerény nézetünket előadnók, szükségesnek látszik némely megha-

tározásokat előrebocsátani, melyek az általunk elfoglalt álláspontot körvonalozzák.

A nemzetgazdasági tudomány mindeddig még nem hozta teljesen tisztába a válságok fogalmát, osztályozását, jelenségeit és törvényeit; s ezért könnyen felfogható, hogy a közelebbi válságra nézve is számos különféle részben ellentétes nézet nyilvánult mindenfelől.

A tudomány jelenlegi állásának — ugylátszik — legjobban megfelel a következő osztályozás.

I. Termelési válságok, azaz oly válságok, melyek a mezőgazdasági vagy ipari termelés feltételeinek rögtöni változásából erednek.

II. Kereskedelmi válságok, melyek az áru-forgalom eszközeinek rögtöni megfogyatkozásából erednek. Ezen válságok mellett — gyakran mint azoknak okozói vagy folyományai — jelentkeznek a szorosabb értelemben vett pénzválságok, melyek eredhetnek:

a) a rendes fizetési eszköznek (valuta) az országból való erős kiáramlásából;

b) a fizetési eszközre nézve uralkodó kényszerfolyamból, nevezetesen ebből folyólag a fizetési eszköz értékének ingadozásából.

Minden válság különben azon közös jellemvonással bír, hogy alatta a hitel megrendül, s ennél fogva a fizetési eszköz eltűnik.

Ha a közelebbi válságot tüzetesebben szemügyre vesszük, mindenekelőtt felöltik, hogy nálunk „tényleg“ kényszerfolyam uralkodik. De ezen baj két évtized óta meglevén gyökeredzve, a „közelebbi“ válság specialis okának nem igen tekinthető, aminthogy a válság folyamában a

rendes fizetési eszköz nagyobbszerű értékingadozásokat nem is szenvedett.

A rendszeres fizetési eszköz kiáramlása sem volt nagyobb mérvben észlelhető. Volt ugyan egy időpont, épen a válság alatt, midőn az osztrák nemzeti bank a magyarországi fiókoknak, nevezetesen a pesti fióknak dotatióját jelentékenyen megszorította, ami természetszerint a csereeszköz kiáramlását vonta maga után; de a válságnak lényege nem ebben, hanem mélyebben fekvő előzményekben rejlett, és az érintett restrictió, mint a mely ugyis csak rövidebb ideig tartott, a helyzetet súlyosította ugyan, de elő nem idézte.

Ezekhez képest a közelebbi válság nem tekinthető tisztán pénzválságnak, hanem inkább termelési és kereskedelmi válságnak.

Már ezen rövid jellemzésből is világosan kitűnik, hogy a közelebbi válság nem olyan egyszerű, nem oly könnyen átérthető nemzetgazdasági körjelenség, mint a minő más országokban a pénzválságok vagy nemzetgazdasági válságok lenni szoktak.

A nálunk feltűnt és részben még most is uralkodó válság mindenekelőtt nevezetes termelési válság volt, melyet mint ilyet eléggé jellemez a számos megkezdett és szünetelésre vagy feloszlásra kényszerített iparvállalatok sorsa.

De ezzel kapcsolatosan valóságos kereskedelmi válság is beállt, midőn a határtalanul üzött szédelés ellenhatásaként a hitel gyorsan és hirtelen megfogyatkozott, s a bizalom bizonyos időre teljesen megszűnt.

Sőt a mennyiben az osztrák nemzeti bank — hogy a bécsi piacot szorultságából kisegítse — a magyar pia-

czokról a forgalmi eszközt elvonta — szorosabb értelemben vett pénzválság is súlyosította a helyzetet.

Végül — mintegy betetőzésül — ránk nehezedett azon állandó válság, mely a kényszerforgalomban rejlik, s mely nemzetgazdasági válságok idejében annyiban is súlyosítólag hat, amennyiben az idegen piacokról netán beáramolható idegen tőkét tartózkodóbbá és drágábbá teszi.

Az előrebocsátott meghatározásokból kiindulva — azt hisszük — czélszerűtlen volna hosszasan fejtegetni a közelebbi válság okait. — Mert ezen nyomon haladva, a hazánk gazdasági fejlődésében mutatkozó egyoldalúságokat vagy mulasztásokat majdnem mind elő kellene sorolnunk. Czélszerűbbnek véljük e helyett röviden megemlíteni, miszerint a közelebbi válságnak súlypontja az iparvállalatok terén beállott túlajtásokban rejlett, melyet leginkább a börszerepek idéztek elő és tettek veszélyessé; továbbá: miszerint hazánk függeteg pénz- és hitelviszonyai lehetetlenné tették azt, hogy a beállott szédülésnek idejekorán eleje vétessék, hogy a gazdasági élet törvényei szerint utóbb beállott reakciónak súlyos csapásai enyhíthessenek és hogy a válság utóhatásai gyorsan elenyészthessenek.

Ami a második kérdőpontot illeti, erre nézve, nevétesen ennek első részére nézve azon nézetben vagyunk, hogy az osztrák nemzeti bank Magyarország bank- és hitelügyi igényeinek nem felelt és nem felelhetett meg s ezért az ország közgazdasági fejlődésére káros hatással volt.

A mai pénz- és hitelgazdálkodás korában az önálló fejlődésre képes külön jegybankügy minden önálló fejlődésre hivatott jelentékenyebb termelési vidéknek s annál inkább minden önálló vagy önállóságra aspiráló államnak nélkülözhetlen megkivántatóságaihoz tartozik. Az 1848 előtti időkben — épen mivel Magyarország még nem igen lépett volt a pénz- és hitelgazdálkodás stádiumába — e megkivántatóság kevésbé volt érezhető. Az azután bekövetkezett években egész addig, míg Magyarországnak állami önállóságát kivívnia sikerült, — magyar jegybank vagy jegybankok alapításáról szó sem lehetett, mivel az osztrák nemzeti banknak kizárólagos szabadalmát az osztrák kormányok Magyarországon is fentartották. Mióta Magyarország gazdasági önállóságát kivívta, ennek egyik leglényegesebb attributumát az önálló jegybankügyet is bizonyára megvalósította volna, ha ennek útjában nem állottak volna bizonyos adott tények, nevezetesen ha nem létezett volna az osztrák nemzeti bank, mely külön magyar jegybank létesítését illetőleg nem volt ugyan tényleges akadály, de amely mégis sokak előtt akadályul tűnt fel.

Mint hogy tehát az osztrák nemz. bank már csupán létezése által is indokul szolgált arra nézve, hogy Magyarországon az ország közgazdasági igényeinek megfelelő önálló jegybankok ne létesüljenek: a bank csupán ezen egy okból is rendkívül káros befolyást gyakorolt mindeddig és gyakorol még jelenleg is Magyarország közgazdasági viszonyaira. Tekintve a jövő esélyeinek bizonytalan alakulását, és az elmulasztott időnek visszahozhatlanságát, a kimondott igazság még akkor is állna, ha az osztrák nemzeti bank Magyaror-

szág forgalmi és hitelügyeink mindenkor a legnagyobb előzékenységgel eleget tett volna.

De ezen feltevés távolról sem áll; sőt ellenkezőleg az osztrák nemzeti bank még az ország pillanatnyi hitel-igényeit sem volt képes kielégíteni.

A gazdasági élet fejlődése mulhatlanul bő hitelforrásokat igényel. Az osztrák nemzeti bank pedig a hazai hitel-igénylőknek aránytalanul kevés hitelt nyújtott, miről világosan tanuskodik a magyarországi fiókoknak alacsony dotatiója, mely mintegy 15 évi időtartam alatt, Magyarország erős kereskedelmi, hitelüzleti és közlekedésügyi kifejlődése daczára csaknem változatlan színvonalon tartatott. (1853-ban 2.433,000 ft, 1859-ben 2.717,000 ft, 1866-ban 3.115,000 ft.)

A közgazdasági fejlődés továbbá azt követeli, hogy a bankügyi decentralisatio által minél több helyen adassék alkalom a hitel-igénylőknek, hogy a bankhitelt közvetlenül vagyis felesleges közvetítők által meg nem drágítva vehessék igénybe; — az osztrák nemzeti bank pedig hallatlanul csekélyszámú magyarországi fiókjaival oly kedvezőtlen arányt mutat, minőt gazdasági fejlődés útján haladó államokban sehol nem találunk.

Megérintendőnek véljük e helyen, hogy mi sajnálatos eszmezavarnak látjuk azon felfogást, mely a fiókok szaporítását és dotatiójuk felemelését nemzetgazdaságilag azonos hatásúnak veszi. (L. a bankigazgatónak a magy. pénzügy-miniszterhez intézett oct. 21-kén kelt válaszirátát.)

Látható ebből, hogy azon káros hatás, melyet a bank létesítése által gyakorolt, még pillanatnyi kedvezmények által sem volt enyhítve, s így a jelzett káros hatás teljes súlyljal mérlegbe vehető.

Egyébiránt megemlíthető, hogy a nemzeti banknak még más tekintetben is károsan kellett hatni Magyarország közgazdasági fejlődésére.

Nevezetesen a bank centralistikusan lévén szervezve, ezáltal azt idézte elő, hogy a Magyarországon összegyűlő tőkék más gyűlpont hiányában feléje gravitáltak, ami azon eredményt hozta létre, hogy a tőkék Magyarországból is Bécsbe vonultak, s onnan a bank közvetítésével nagyrészt az ausztriai iparnak és kereskedésnek szolgáltak, — vagy — a mennyiben Magyarországra visszaszivárogtak — ez csak számos közvetítő kezén keresztül és oly magas kamatok mellett történt, miszerint még inkább rombolólag, mint termékenyítőleg kellett hatniok.

Az erőteljesebb gazdasági érdek az idők szabad fejlődése folyamában talán képes lett volna mindezen veszélyes gazdaságiatlanságot áttörni, és egészségesebb fejlődésnek utat nyitni. Azonban ez már kezdettől fogva lehetlenné volt téve azáltal, hogy a bank az osztrák állammal és az annak élén állott absolutistikus kormányokkal oly érdeksolidaritásba keveredett, melyből soha ki nem bontakozhatott, s mely a kényszerfolyamot a birodalomban állandóvá tette. Ez pedig a bank speciális viszonyainál és hatalmánál fogva a különben is veszélyes utakon kalandozó előbbi kormányok tévfogásainak súlyát a pénzpiacra és vállalkozásra vezette át, és a folytonos fokozatos vállalkozási fejlődés helyébe lázas vállalkozói rohamokat és azokat nyomban követő lethargikus válságokat léptetett. Ehhez hozzájárul, hogy az osztrák kormányok nagyon jól tudták, miszerint a nemzeti bank kezükben oly eszközt képez, melylyel az egyes provinciák

gazdasági viszonyait tetszés szerint megzavarhatták, és ez eszközt Magyarország irányában a mondott célra busásan fel is használták, valahányszor erre politikai céljaik tekintetéből szükségük lehetett. Ezek szerint tehát a bank az osztrák államtóli függésénél vagy helyesebben mondva, az osztrák kormányoknak a bank által eszközölt politikájánál fogva is károsan hatott, és károsan kellett hatnia.

Ezen viszonyok a legujabb időig nem változtak. 1862 óta ugyan meg van engedve a nemzeti banknak, hogy maga határozza meg a discountot, de miután a kényszerfolyam fenn van tartva és az osztrák állam jegyeit fizetéseken elfogadni tartozik, — az érdeksolidaritás nem ért véget. De másrészt épen azon jogositvány, hogy a bank maga szabályozhatja a discountot — míg e szabályozásban rejlő veszélyes hatalomnak természetes ellenszere, a készfizetési köteleesség nem létezik — a bankot néhány bécsi pénzember kezében, rendkívül hatályos eszközzé teszi a kisebb tőkésnek börzespeculatiók általi kizsákmányolására.

És ezzel mintegy meg van jelölve a fentebbi kérdés második részére adandó felelet is.

Az osztrák nemzeti banknak igen is nagy befolyása volt a közelebbi pénzválságra.

Érintve volt, hogy e válság súlypontja az iparvállalatok terén kifejlett túlspeculatióban és az arra következtet hitelrestrictióban rejlett. Az osztrák nemzeti banknak mind a túlspeculatiónak előidézésében, mind a későbbi restrictióban nagy — lehet mondani — főrésze volt. Maga azon tény, hogy a bank az 1866-ig tartott vállalkozási pangás után bekövetkezett lendületnek épen azon pontján, midőn ez a túlvállalkozás terére kezdett átsapongani, tőke-

reductiója folytán 20 millió ftot vetett a pénzpiacra, a túlspeculációnak szabad szárnyat adott. Méginkább növelte ezt azon körülmény, hogy a bank tele marokkal segítette a gomba módra keletkezett credit mobilieket, melyeknek jóformán nincs is más célja, mint a részvényszédélgés kényelmes útján a jóhiszemű közönséget a börzespeculációk örvényébe sodorni és — ebből hasznot húzni. — És amint a nemzeti bank a mult év tavaszán, midőn a vállalkozói üzérkedés a jó aratás reményétől is kecsegtetve, a biztos alapot már jó messze elvesztette lábai alól, — a discontót lejebb szállította, oly veszélyes vállalkozási rohamnak nyitott utat, melynek előbb-utóbb nem lehetett másutt, mint óriási deroutban és válságban végződnie.

E derout, e válság bekövetkezett annál súlyosabban, mivel a mult tavaszi aratási remények nem valósultak; és az osztrák nemzeti bank egyike volt a legelsőknek, mely annak, a hitel megszorítása által, veszélyes lökést adott. — És a közvélemény erős felszólalásait a bank azon plausibilis prude mentséggel utasította vissza, hogy már elég ideig tűrte a túlzott speculációt, s hogy annak utóvégre is határt kell szabnia. A nemzeti bank tehát akkor, midőn a túlvállalkozást végtelenségig engedte fokozódni, s midőn az *i p a r t á m o g a t á s á n a k* czíme alatt a részvényszédélgést természetellenes nagyságúvá hagyta nőni, később erényt csinált abból, hogy rémületet keltsen, s a pénzpiacra esődült „apró embereket“ onnan oly módon riaszsa el, mikép ezek menekülés közben értékpapirjaikat minden áron eldobják. — Nem szükséges megemlíteni, hogy amint e bankkal szövetkezett bécsi nagy tőkések a fokozódó áremelkedésből tetemes ingyen-haszonra tettek szert, azon módon a későbbi ijedclemből is előnyt élveztek.

Nem állítjuk azt, hogy ezen számos milliókra menő vagyonáthelyezkedést a bank szándékosan vagy csak öntudatosan is eszközölte vagy lehetségesítette volna. — De annyi tagadhatatlan, hogy annak a nemzeti bank eljárásából a dolgok természete szerint következnie kellett.

Említettük, hogy Magyarországon a jellemzett termelési és kereskedelmi válság kombinálva volt valóságos pénzválsággal, melyet a fizetési eszköznek elvonása okozott. Ezen másodrendű válságot egyedül és kizárólag az osztrák nemzeti bank idézte elő, midőn a legnagyobb szorultság idejében a pesti fióknak dotatióját, bárcsak rövid időre, megszorította s a magyar pénzpiacztól a hiteleszközt erőszakosan elvonta.

Végre nem hagyhatjuk szó nélkül azon állandó pénzválságot, mely nálunk a tényleges kényszerfolyam folytán évtizedek óta uralkodik, s amelynek fentartásában a banknak tényleg éppen annyi része van, mint az osztrák államnak.

A 3-dik kérdésre : hivatkozással arra, amit a válságokról fentebb mondtunk, általánosságban csak a következőket kívánjuk megjegyezni.

A termelési válságokat, nevezetesen azokat, melyek világforgalmi, természeti, társadalmi és állami viszonyoktól és tényezőktől függnék (gabnaválság — gyaopotválság stb.) a tudomány jelen állásán, és az emberiség jelen fejlődési fokán teljesen elhárítani lehetetlen.

Oly válságok ellenben, melyek csak a hitelviszonyok megzavarásából és a hiteleszközökkel való visszaélésből

erednek, ha nem háríthatók is el egészen, de lényegesen megszoríthatók.

A speciális pénzválságokat, a mennyiben nem csak külső nyilatkozatai vagy természetszerű eredményei a melőzhetlen termelési válságoknak, elhárítani lehet.

Az erre szolgáló eszközök a 9-ik kérdőpontra adandó feleletben vannak megérintve.

A 4-dik kérdésre jelenlegi alakjában felelni tulajdonképen nem lehet. — Azon nézet, hogy jegybank állítása a pénzválság ellenszere, lehet tökéletesen alapos és lehet tökéletesen alaptalan. Minden csak attól függ, milyen eme bank vagy bankok szervezete és vezetése, és milyen azon válság, a melyről szó van.

Mindenekelőtt kétségtelen tény, hogy szilárd, önálló alapon nyugvó, jól szervezett és tapintatosan önzetlenül vezetett jegybank, vagy jegybankok igen hatalmas eszközök arra nézve, hogy a bekövetkező termelési válságok ne váljanak felettébb súlyos hatásuakká. Példa erre az angol bank, midőn 1866-ban a krízis beálltával, szilárdan szembeszállt a közelgő vészszel, és egyetlen napon 16 millió font sterlinget forgalomba bocsátván, a legveszedelmesebb rázkódásnak elejét vette.

Még sokkal nagyobb hatással szegülhetnek ellen biztos alapon nyugvó, jól szervezett és szakértően vezetett jegybankok vagy bankrendszer az olyan kereskedelmi válságoknak, melyek a hitel rögtöni megfogyatkozásából erednek, mert hiszen éppen abban rejlik a bankok jótékony hatása, hogy a hiteleszközöket a szükséghez képest szaporíthatják vagy csökkenthetik.

Végre az ily bank vagy bankok a valóságos pénz-

válságokkal szemben annyiban tökéletes ellenszert képeznek, a mennyiben a szorosabb értelemben vett (ugynevezhető spontaneous) pénzválságokat épen lehetlenné teszik, hacsak állami intézkedések a nemzetgazdasági törvények hatását meg nem semmisítik.

Ellenben a helytelen szervezetű és rosszul kezelt bankok mindezeknek épen ellenkezőjét szülik. A termelési válságok idejében az ingatag alapon nyugvó bank maga is meginog, és azáltal a helyzetet még veszélyesebbé teszi, ugyanez történik a kereskedelmi és pénzválságok idejében; még nagyobb a veszély azon esetben, ha valamely bank monopolistikus helyzettel bír; vagy nem a nemzetgazdaság, hanem az ugynevezett magasabb politika szeszélyei szerint vezettetik. Végül megemlítendőnek véljük, hogy a helytelenül kezelt jegybank maga is gyakran igen veszélyes kereskedelmi és pénzválságokat idéz elő.

Mielőtt a további kérdőpontokra térnénk, az eddig elmondottak logikai következményeit kívánjuk egy-két szóval megjelölni.

Ha jelenlegi pénz- és hitelviszonyaink függettségét, ingadozó alapját, és azon örökös veszélyeket, melynek gazdasági fejlődésünk minden pillanatban ki van téve, komolyan fontolóra vesszük, alig jöhetünk más következményre, mint arra, hogy hazánknak önálló és szilárd alapra helyezett jegybank vagy jegybankokra minél rövidebb idő alatt szert kell tennie. Ez oly nemzetgazdasági követelmény, melynek teljesítése elől kitérnünk nem lehet, nem szabad.

Ép oly mulaszthatlan követelmény azonban az is, hogy legalább azon állandó pénzválságot, melyben a

tényleg uralgó kényszerfolyamnál fogva folytonosan élünk, minél előbb mellőzni igyekezzünk.

A közelebbi válságot mi nem tartjuk oknak, amely miatt a bankkérdés mielőbbi megoldását kívánni kell, hanem igenis tartjuk hatályos intelemnek, mely megtaníthatott bennünket arra, hogy ezen ezernyi érdek által sürgetett megoldást tovább elhalasztani nemcsak czélszerűtlen, hanem felette veszélyes eljárás volna.

A jegybankügyre vonatkozó és a 5., 6., 7. és 8-ik sz. a. foglalt kérdőpontokra együttesen kívánjuk szerény nézetünket előadni.

Az érintett kérdőpontok két nevezetes eszme körül forognak. Ez eszmék : 1) a valuta helyreállítása ; 2) magyar jegybank vagy jegybankok állítása.

Véleményünk oda terjed, hogy ezen két eszmét egymással karöltve kellene megvalósítani. A valutát helyreállítani, vagyis a nálunk jelenleg tényleg, de nem jogilag kényszerfolyammal bíró osztrák államjegyek és oszt. nemz. bankjegyek helyébe a nemes fémet vagy azzal egyértékű magyar fizetési eszközt forgalomba helyezni — úgy hisszük — nem igen lehet jegybank vagy jegybankok állítása nélkül. És viszont jegybankokat állítani nem látszik czélszerűnek, ha egyidejűleg nem történnek intézkedések, melyek az általuk kibocsátandó jegyek értékét — legalább jövőre nézve — szilárd alapra helyezték.

Az érintett kettős feladatot tehát együttesen kell célba venni.

Tekintetbe véve azon viszonyt, melyben Magyarország Ausztriával van, kívánatosnak tűnhetik fel, hogy a

valuta a kettős monarchiában a Lajthán innen is, túl is egyidejűleg rendeztessék. De ha Ausztria azon nagyobb nehézségeket, melyek nála a valuta rendezésének útjában állanak, rövid időn le nem győzhetné is, Magyarországnak nem kellene e sürgős ügynek saját területén leendő megoldását elhalasztani. Ezt a megoldást Magyarország minden tétovázás nélkül eszközölheti, mert kezeit e tekintetben sem a bankprivilegium, sem jogilag fennálló kényszerfolyam nem köti. Sőt bizonyos tekintetben morális kötelessége a kezdeményezést e téren megragadnia, épen mivel a testvérállamnál szabadabb kézzel bír s e nagyobb szabadságának teljes mértékben való felhasználása a monarchia másik felére nézve is meg fogja könnyebbiteni a valuta-viszonyok rendezésének útját, e tekintetben tehát Ausztria népének is előnyére fog válni.

Mint hogy Magyarországra nézve bankok állításának és a rendszeres önálló pénzforgalom meghonosításának (némely csekélyebb jelentőségű technikai nehézségeken kívül) semmi lényeges akadálya nem forog fenn, mint egyedül a közös garancia alá helyezett államjegyeknek tényleges forgalma, magától következik, hogy az összebo nyolított kérdésnek megoldása ezen ponton kezdendő meg.

Kétségtelen, hogy ha a közösen garantirozott jelenlegi osztrák államjegyek helyett a magyar birodalomban oly magyar államjegyek vagy bankjegyek lennének forgalomban, melyek aranynyal vagy ezüsttel egyenértékűek volnának, — a valuta kérdése meg volna oldva és jegybank vagy jegybankok állításának semmi akadálya sem forogna fenn. Azaz el volna érve azon kettős feladat, mely az enquete-bizottság 5—8. pontjaiban szem előtt tartatott.

Ezen tény világosan kijelöli azon utat, melyet követnünk lehet és kell: Mindenekelőtt oda kell törekednünk, hogy az osztrák államjegyek helyébe a magyar birodalomban oly magyar fizetési eszköz lépjen, mely teljes értékkel bír, vagy legalább fokozatosan teljes értékre hozható. A legelső teendő tehát: az osztrák lebegő államadósságból oly összeget átvállalni, mely a Magyarország által vállalt garantiának megfelel, s ezen összeget önálló lebegő adósságnak nyilvánítani, mely felett a magyar állam tetszése szerint teljesen önállóan intézkedhessék. Ez a dolog természete szerint az osztrák állammal kötendő pótszerződés útján volna foganatosítandó.

A második teendő: ezen lebegő adósság helyébe teljes értékű fizetési eszközt állítani, — vagyis más szóval ezen magyar állampapírpénzre nézve a valutát helyreállítani, ami — mint azonnal érinteni fogjuk — többféle módon eszközölhető.

Ha ez megtörtént, illetőleg ha az e célra vezető lépések foganatba vétettek, még csak az osztrák nemzeti bank tényleg forgalomban levő jegyeire nézve kellend külön intézkedést tenni.

A valutának helyreállítása — mint érintettük — többféle módon történhetik meg, de mindenesetre magyar bank vagy bankok segítségével. — Hogy a magyar állam melyik módot válassza, ez attól függ, milyen bankrendszer kíván életbe léptetni vagy célba venni. Miután a bankenquète kérdőpontjai nem terjednek ki az életbeléptetendő bankrendszerre, ezen pont iránt nem akarunk vitatkozásba és positiv javaslatételbe bocsátkozni,

ellenben czélszerűnek látjuk a különféle alternatívákat röviden vázolva ideállítani.

I. A valuta helyreállittatik egy önálló magyar állambank által. A követendő eljárás nagyjából következő lehetne :

Az osztrák lebegő adósságból Magyarországra eső rész meghatározva és elvállalva levén :

Hozassék banktörvény, mely megszabja azon feltételeket és köteleességeket, melyeket a banjegykibocsátás Magyarorszában involvál. Ezen törvény határozmányai között foglaltathatik : hogy nemcsak magántársulatok, hanem maga az állam is állíthat fel bankokat.

Ezen törvény alapján állítson az állam egy főbankot Pesten és annyi fiókot a vidéken, amennyit a forgalom igényei szükségessé tesznek.

Ezen magyar állami bank tétessék függetlenné az ország kormányától és az országgyűlési majoritásoktól, és e czélból alkottassék megfelelőleg elzáradékozott bank-acta, melynek megtartásáért a bankigazgatók felelősek legyenek.

A bankalap megszerzése többféle módon és többféle forrásokból történhetik ; például : közönséges államkölesön utján, vagy az államjavakra kibocsátandó részlet-jelzálogutalványok utján, nagy akár az államjavakra felveendő előleg utján ; vagy szorosabb értelemben vett decentralisált nemzeti kölesön utján, sőt e l s ő b b s é g i k ö t v é n y e k kibocsátása utján is.

Magától értetődik, hogy a bankalap megszerzése kamatfizetést vonna maga után, de ebből az államkinestárra semmi új teher nem nehezednék, mivel e kamatok a bank jövedelméből bőven kikerülnének, sőt remélhetőleg jelen-

tékeny felesleg maradna, mely a bankadósság törlesztésére vagy más productiv czélokra lenne fordítható.

Mielőtt a bank működését megkezdené, még némely mellékkérdéseket is meg kellene oldani : nevezetesen meg kellene határozni azon időpontot, melyen túl a magyar állam az osztrák nemzeti bank jegyeit fizeteskép elfogadni nem fogja, illetőleg midőn Magyarországon a teljes értékű valuta érvénybe lép; — továbbá szabályozni kellene az átmeneti időszak pénzforgalmát, nevezetesen ki kellene mondani, hogy az osztrák fizetési eszközök disagiójához képest időről időre meg fog határozatni a magyar és osztrák jegyek közötti értékviszony.

Ha ezen előkészületek megtétele után a bank megkezdené működését, egyelőre kétféle fizetési eszköz lenne forgalomban : a teljes értékű magyar pénz és a jelenlegi osztrák állam- és bankjegyek. De ezen fizetési eszközöknek egymás iránti viszonya időről időre meghatározva levén, a forgalomban nagyobb nehézséget nem okoznának. Egyébiránt körülbelül egy év lefolyása alatt a Magyarországra eső osztrák államjegyek forgalomból ki volnának vonva, s ugyanakkorra azon idő is letelnék, mely alatt az osztrák bankjegyek az állampénztáraknál elfogadtatnak, — azon túl tisztán csak a magyar bank jegyei maradnának forgalomban.

Természetes, hogy gondoskodva kellene lenni arról is, hogy elég számu bankjegyeket lehessen kibocsátani, ami nem fogna nehézséget okozni, mert a magyar állami bank mellett valószínűleg a legrövidebb idő alatt több magán bank is keletkeznék a banktörvény alapján. Ha ez azonban nem történék meg, az állambanknak üzletét

annyira ki lehetne terjeszteni, amint a forgalom igényelné.

Ilyen módon tehát el volna érve azon kettős cél, mely a bankenquête 5—8. kérdőpontjaiban célba vétetett: helyre volna állítva a valuta, és Magyarországnak volna önálló bankja; sőt mi több, el volna háritva minden akadály, mely a bankügy szabad kifejlődésének útjában áll.

II. A valuta helyreállítatik szabad jegybank vagy jegybankok által. Ezen módozat csak abban különbözik az előbbtől, hogy nem állami, hanem részvénytársasági bankok vétetnek célba.

Ehhez képest itt nem volna szükséges külön intézkedéseket tenni a bankalap megszerzése tárgyában, mivel ez azon társaságnak vagy társaságoknak dolga volna, melyek bankot alapítanak. Eszerint a bankalap kamatai nem képeznének új államkiadást, ellenben az annak megfelelő bankjövedelem is elesnék, és a lebegő adósság beváltása az állam rovására történnék. Meglehet ugyan, hogy a bankjegykibocsátási kiváltság árán egy vagy több társaság hajlandó volna a lebegő adósságot elvállalni; azonban kizárólagos kiváltságot adni nem látszik célszerűnek, mivel ez által a jövődöbéli szabad intézkedés e téren lehetetlenné tétetik.

Egyéb tekintetben ezen módozat mellett körülbelül ugyanazon mellékintézkedések volnának életbeléptetendők, mint az előbbi módozatnál, és nagyjából ugyanazon hatással.

III. A valuta fokozatosan az államjegyeknek bevonása által állítatik helyre. Ezen módozat lényegesen eltér a két előbbtől. Ennél nevezetesen a valuta helyreállítása nem egyszerre, hanem több

éven át folytatott állami operatio által a bank közvetítése nélkül eszközöltetik.

A követendő eljárás mintegy következő volna.

Váltassanak be az osztrák államjegyek a Magyarországra eső rész erejéig magyar államjegyekre és ezek nyilvánítottassanak törvényes fizetési eszköznek (legal tender), melyet mint ilyent minden állampolgár a rendes fizetéseknél elfogadni és adni tartozik; továbbá mondassék ki a magyar lebegő adósságnak fokozatos törlesztése, miáltal remélhetőleg azon eredmény éretnék el, hogy a magyar lebegő adósság disagiója fokozatosan elenyészni kezd. Emellett állítottassanak bankok, melyek azonban jegyeiket nem arannyal vagy ezüsttel, hanem magyar államjegyekkel tartozzanak beváltani.

Ezen módnak elfogadása esetében természetesen előre meg kellene szabni a lebegő adósság azon összegeit, melyek évenként törlesztés alá kerülnek és általában az egész törlesztési tervet előre meg kellene állapítani, és esetleg azt is ki lehetne mondani, hogy ha a törlesztés bizonyos fokig haladt, a hátramaradó rész consolidáltatni fog, vagy pedig valamely banknak átadatik és mint fedezetlen illetőleg tisztán az állam hitele által fedezett adósság forgalomban hagyatik.

A felmerülhető mellékkérdések közül e módozatnál is csak az osztrák nemzeti bank jegyeinek elfogadhatósága érdemel külön megemlítést. Ezen kérdést illetőleg itt is hasonló intézkedést kellene tenni, mint a többi módozatoknál, t. i. a lebegő adósság elkülönítése után minél előbb ki kellene mondani: hogy bizonyos megszabott időn túl az osztrák bankjegyek, melyek Magyarországon úgy sem képeznek jelenleg törvényes fizetési

eszközt, a magyar állam által nem fognak elfogadtatni, s hogy azokat ehhez képest Magyarországon senki sem lesz köteles elfogadni.

Az előadott intézkedések megtételével a valuta Magyarországon lépésről lépésre javulni fog, sőt valószínű, hogy egy-két esztendő alatt a magyar államjegyek valutája al parin fog állani. Ha ez bekövetkezett, az addig alakítandó szabad jegybankokra nézve ki fog lehetni mondani, hogy jegyeiket arannyal vagy ezüsttel tartoznak beváltani, ugyanennek kellend bekövetkezni minden későbbben alapítandó jegybankra nézve.

Látható, hogy valamennyi ajánlott módozat főstilyt fektet arra, miszerint a jelenleg forgalomban levő fizetési eszköz ne erőszakosan, hanem természetes úton helyettesítsék az új magyar valutával; miáltal az ily nevezetes átalakulással járó megrázkódások lehetőleg mellőztetnek; ha azonban mégis beállának némi zavarok illetőleg forgalmi nehézségek, ez nem riaszthat bennünket vissza ezen nagyfontosságú ügy megoldásától, mivel a status quo fenntartása esetében még nagyobb és még veszélyesebb zavarokba keveredhetünk.

A 9-ik kérdőpont irányeszméjét Magyarország pénz- és hitelügyi önállósítása és megszilárdítása képezi.

Ez önállósítás és megszilárdítás első sorban épen a magyar valuta helyreállítása és illetőleg egészséges alapon nyugvó jegybankrendszer által érhető el, amint ezt az előbbi szakaszban előadtuk.

Különös fontossággal bír azonban e tekintetben nemcsak az, hogy Magyarország önálló jegybank- vagy jegybankokkal bírjon, hanem az is, hogy milyen rendszer szerint legyenek e bankok életbeléptetve.

Oly időben élünk, midőn a bankrendszer kérdése még nincsen a tudomány által véglegesen eldöntve, de a korszellem erősen halad ezen nagyfontosságú nemzetgazdasági kérdésnek eldöntése felé. Azon fejlődési irányból, mely a nemzetgazdasági tudomány terén észlelhető, majdnem bizton előrelátható, hogy e tudomány az egyeseknek engedett kiváltságok felett, mint minden téren, ugy ezen a téren is rövid időn pálczát fog törni, ami azonos leendő bankszabadság eszméjének győzelmével.

A tudományos felfogás ezen állását tekintetbe véve, azon meggyőződésben vagyunk, miszerint az életbeléptendő magyar jegybankrendszernek olyannak kell lenni, mely a tudomány által helyesnek elismerendő bankrendszernek életbeléptetését semmi tekintetben ne akadályozza; ez okból semmi áron nem helyeselhető akár egy, akár több banknak adandó kizárólagos kiváltság, vagy magánjogi természettel bíró engedély, — ugyanez okból az ország érdekeinek félreértése volna az is, ha az osztrák nemzeti banknak kiváltsága bármily csekély részben is jogerejűleg elismertetnék.

De a jegybankrendszer mellett nagy fontossággal bír a pénzforgalomra nézve a tulajdonképeni banküzletekkel foglalkozó hitelintézetek szilárd üzletvitele is. És e tekintetben azt véljük, hogy az engedélyezési rendszer itt is teljesen mellőzendő; ellenben a törvényhozás útján megállapítandó normatív szabályokban kellő szigor és felelősség legyen iránnyadó. Nevezetesen mi nem látjuk czélszerűnek,

ha a törvényhozás beleegyezésével egyes pénzintézetek azt tűzhetik üzleti czélul, hogy részvénytársaságok alapításának czime alatt a legkiterjedtebb mértékben és felelősség nélkül üzzék a részvényvásárló közönségnek olyan megkárosítását, mely más alakban elkövetve, a büntetőtörvények súlya alá esik.

Ugyanezzel kapcsolatban áll a részvénytársaságokra vonatkozó törvényhozás. A részvénytársulati törvényhozás minél előbb szintén gyökeres reformnak vetendő alá; oly módon, hogy az engedélyezési rendszer mellözésével a felelősség szabatosan körülvonaloztassék, másrészt pedig a részvényesekre nézve a hatályos ellenörködés lehetővé legyen téve.

Mindezen intézkedések, véleményünk szerint, számos visszaélésnek elejét vennék, és a közönség öntevékeny óvatosságát lényegesen előmozdítanák

Ezek mellett még csak a váltó-, a kereskedelmi és a esődtörvények korszerű reformját véljük megérintendőnek, mint oly intézkedéseket, melyek rendszeres pénzforgalom biztosítására nézve szintén nagy horderővel bírnak.

Az ez ügygyel összefüggő további kívánalmaknak fejtegetése tárgyunktól nagyon messze elvezetne bennünket; mert hiszen mindazon intézkedések, melyek az egyes termelési ágaknak öszhangzatos és folyamatos fejlődését előmozdítják, sőt tovább menve, a nép anyagi és szellemi jólétének minden tényezői befolyást gyakorolnak a pénzforgalom rendszeresülésére és megszilárdulására.

